

Uredništvo i uprava
ZAGREB, MASARYKOVA 28a
Telefon 67-80
Uredništvo i uprava
za Slovenijo in slovenski del
Julijanske Krajine
LJUBLJANA, Erjavčeva 4a

ISTRA

MATKO LAGINJA

(POVODOM 10. OBLJEVNICE SMRTI 18. III. 1930. — 18. III 1940!)

Životni put Matka Laginja

Dr. Matko Laginja radio se 10. VIII. 1852. u Klani, općina Kastav. Njegovo rodno mjesto je potpalo pod Italiju i sada je Klana samostalna općina. Gimnaziju je učio na Rijeci, a pravne nauke na sveučilištu u Zagrebu i Gracu. Posebice je u trgovackoj akademiji u Trstu studirao trgovacko pravo i trgovacke nauke uopće.

Po završetku visokih škola stupio je kao pravnik u službu gradske općine u Zagrebu. Ali ondje je ostao kratko vrijeme. Po želji njegovih prijatelja ide iz Zagreba u službu u rodnu općinu Kastav. Općina Kastav bila je zapala u teški položaj krvnjom državnih i pokrajinskih oblasti, pa je trebalo naći mladog čovjeka koji će znati vješto parirati makinacijama tadašnjih oblasti. I Laginja ostavlja lijep i veliki grad i ide u maleni Kastav, k tome još uz manju plaću. Kao odvjetnički pripravnik služio je u Voloskom u kancelariji Dra Lazarića i na sudu u Trstu. Kad je postao odvjetnik odlučio se na smjeli korak: bez sredstava, bez veza sa kakvom unosnom klijentelom otvara advokatsku kancelariju u Puli. Tu započinje, odnosno nastavlja svoju misiju, koja mu je sazrijevala u duši još u 17. godini života, da slijedi stopama braće Baštjana, Vitezica i Dobrile... U 31. godini života šalju ga istarski seljački povjernici kao zastupnika u pokrajinski sabor u Poreč. U tom saboru ostaje Laginja besprekidno dok postoji sabor, do početka svjetskog rata.

Drugi važan dogadjaj je izbor Laginja u carevinsko vijeće u Beč, u ožujku 1891. I od te godine, uz mali prekid, sve do propasti Austro-Ugarske monarhije Laginja je u bečkom parlamentu zastupao istarske Hrvate.

Ali najvažniji momenat u Laginjinoj političkoj karijeri jesu izbori od 14. maja 1907., kad je Istra u Beč poslala svoj trolist: Spinića, Mandića i Laginju.

Nadošao je konac rata. Sudbina njegovog naroda, na terenu njegovog djelovanja bila je izrečena mirovnim ugovorom. Sa bolom u duši Laginja se polazi u prvo mjesto svog djelovanja, u centar svih Hrvata, Zagreb. Ovdje je najprije bio povjerenik Narodnog Vijeća za Istru. U znak priznanja za njegovu političku i nacionalnu djelatnost bio je u Jugoslaviji izabran za člana privremenog narodnog predstavništva, kao i prve izabrane skupštine u Beogradu. Najveće priznanje iskazano mu je kad je u veljači godine 1920., za vrijeme Proticeve vlade, bio imenovan banom Hrvatske, Slavonije i Međimurja. Na tom je položaju ostao do prosinca iste godine. Bio je poslije predsjednik komisije za razgraničenja između Rijeke, odnosno Italije i Jugoslavije, a nakon predsjednik naše komisije za razdoblju općinskih imovina u Istri između Italije i Jugoslavije. Poslije se je povukao iz političke djelatnosti, ali je budno pratio sva zbivanja u vezi s Istrom. U siromaštvu, kako je uvijek živio, svršio je svoj život 18. ožujka 1930. u Zagrebu.

*

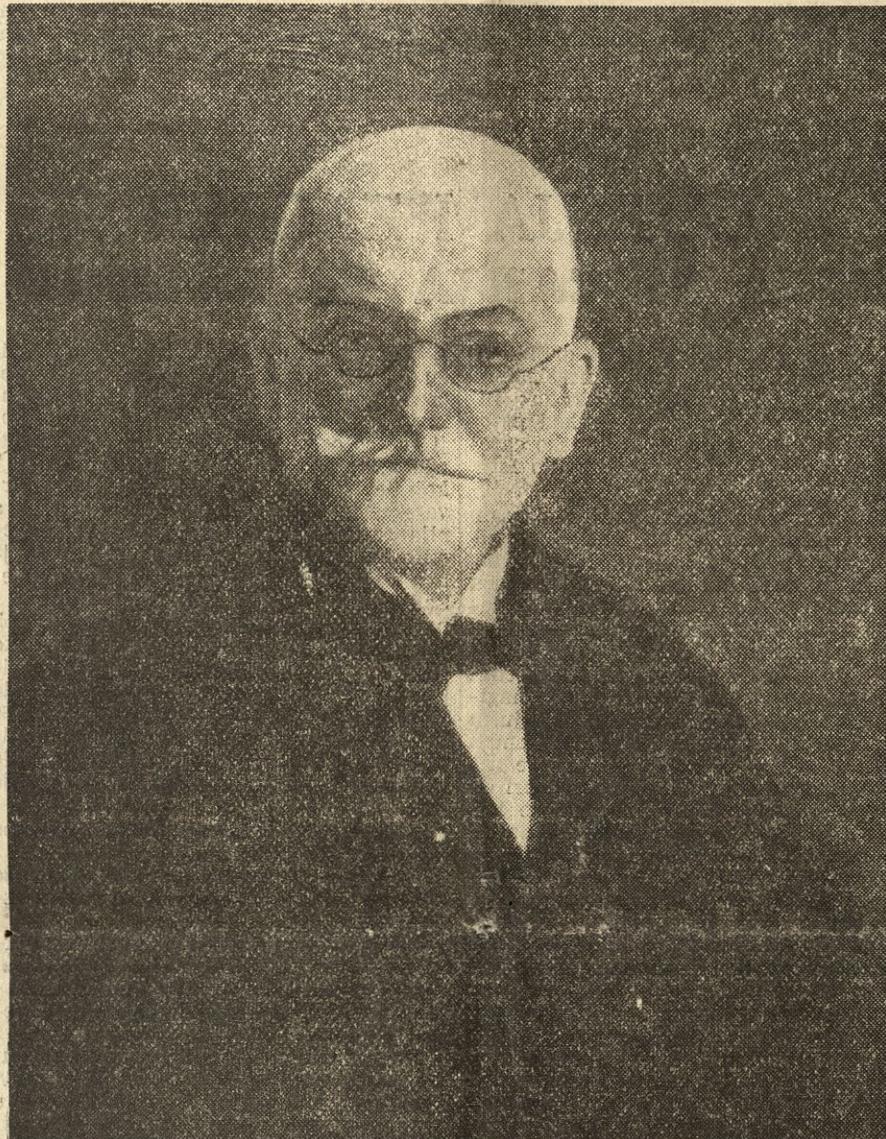
Kad bi se htjelo potpuno prikazati lik Dra Matka Laginja trebalo bi iznesti sve one misli, koje je izražavao u bezbrojnim svojim govorima u istarskom saboru i carevinskom vijeću, na svojim političkim sastancima, skupština po cijeloj Istri, u razgovorima sa pojedinim seljacima, djacima, svećenicima i učiteljima.

A ne smije se takodjer zaboraviti ni njegov književni rad, koji je osobito značajan po tome kad je nastao. Još kao 18-godišnji mladić stampao je jednu pjesmu u malenom kalendariću (Istran, od godine 1870.), koji su izdali istarski bogoslovci i drugi sveučilištare. U toj pjesmi pod naslovom »Istranome mladi srednjoškolac proriče da će baš njegova generacija podignuti i oslobođiti istarskog seljaka.

Pustinjak na Učki veli ove značajne riječi Laginji:

Jedna kćerka majke Hrvatice
Baš je naša zemlja Istranska
Liepa negda, Bogom sad prikleta.

Dalje govori kako naš kmet zemlju, žito vrši, grožđe masti, davek plaća, a gospoda

OTAC ISTRE I BAN HRVATSKE

Uspomeni našeg »barba Mate«, Oca Istre, bana Hrvatske... prigodom desete obljetnice smrti posvećen je ovaj spomen-broj »Istre«. Kao blijadi odraz velike zahvalnosti, koju dugujemo zaslužnom pokojniku.

U tom broju okupljeno je mnogo naših ljudi, poznatih i manje poznatih, istaknutih i anonimnih radnika, ljudi pera i naslova kao i običnih žuljevitih ruku. Sve je njih povezala jedna ličnost i jedna misao. Neki su od njih dali zaokružene prikaze, a drugi su opet u svojim uspomenama iznijeli po koji važan i zanimljiv detalj, a u svakom se odražuje nešto od Laginjine veličine. Čitajući sve te priloge čovjek se doista ne može oteti dubokom dojimu i uvjerenju da je Laginja za naše prilike bio u istinu velik čovjek: velik i po izradjenosti svoga duha, skladu svoje duše, plemenitosti svoga srca, čistoći ruku. To izbjija iz svakog priloga. Inteligenat i radnik, svećenik i laik, učitelj i političar — svi su jednako osjetili odlike Laginjine ličnosti, u svim radovima objavljenima na stranicama našega lista jednako se zrcali fascinantna duh i srce ovoga miljnika puka, ovog — kako je Ante Radić jednom za njega rekao — pravog istarskog seljačkog djeteta, koji je osvojio svakoga onoga, koji mu se samo i jednom približio.

Glas naroda — koji jamačno ne vara.

A valja osim onoga, što su drugi u ovoj zgodbi o njemu napisali, upozoriti i na ono, što je Laginja sam napisao, baveći se u svojim mlađim godinama književnim radom. Njegove »Istarske pričice«, od kojih donosimo jedan fragmenat o Mežnaru u istarskom selu B. (Bersecu), kao i njegove basne od kojih također neke objavljujemo, sadržavaju u sebi i danas toliko istinske vrijednosti, da bi zavrijedilo kupovati ih u cijelosti, da ih naši čitatelji do kraja upoznaju. U opečanjima ljudi i kraja u jezičnim i stilskim osebinama, u diktiji, a povrh svega u onoj višoj životnoj mudrosti, takodjer se jasno odražuje lik barba Mate.

Počeo je u Zagrebu taj sljedbenik političke nauke Antuna Satrčevića, koji je pravi rad razvio u Istri približivši se seljaku i spoznavši ga poput Antuna Radića, da se nakon toga opet vrati u Zagreb i tu nadje svoje poslijedne počivalište, ovijen trnovitom aureolom, što ju je oko njegova svjetla čela spleo usud pod kraj njegova života. I po tom svom životnom putu kao i častima koje mu je narod podario. Matko Laginja je simbol povezanosti njegove i naše zemlje sa Zagrebom i hrvatstvom. Simbol, koji se očituje i u njegovom dvostrukom nadimku:

Otač Istre i ban Hrvatske.

Kao simbol on i dalje živi povezujući svojom uspomenom kao nekada magijom svoje ličnosti ljudi istih težnja i jednakih osjećaja.

Pravdu kroje, naše novce broje
Ter ove čine u tuđem jeziku.

Ali te kletve će nestati:

Da, kad bude deveto koljeno
Istre zemlje čestitih sinova

Tad će prasnut zora od istoka

Narod, koji se odreće ma i jedne stope krvlju i znojem otaca svojih natopljene zemlje nije dostojan da se nazivlje narodom

APERÇU

Le coeur de l'homme est plein d'oubli;

*L'herbe pousse moins vite aux pierres de la tombe
Qu'un autre amour dans l'âme...
Theophile Gautier*

Ljudsko je srce puno zaboravi, veli franceski romantičar: brže nego li traga medju grobnim kamenjem izniknut će u duši druga ljubav.

I jest i nije istina. Nije istina u cijelosti, uvijek, za sve i svakoga, ali uspomene blijede, preobrazuju se osjećaji, zaboravlja se. Životna žbilja gazi preko prošlosti; minule dnevne borbe u potjeri za idealima, bile kako teške, pa i krvave, bivaju tek redcima i stranicama hladne povijesti; od ushita i plamenih ljubavi bude tek pepeo; od ljudi, kad im prestanu titrati živci i kučati bilo, ostaje tek ime, puki simboli njihove ličnosti, i s vremenom se oko imena savijaju legende.

Dubokim počitanjem morala bi naša povijest spominjati predratne napore i muke naših istarskih Hrvata, javnih radnika, a zaslubiše, da se oko njihovih imena u dalnjoj budućnosti splete i časna legenda.

Izmedju skromnih, širokom svijetu slabo ili nikako poznatih heroja onoga razdoblja dično će uvijek biti ime Matka Laginja.

ŠIRITE „ISTRU“!

Novi red donio mu bio bansku službu, ali zapravo i to je bila muka. Izvrsujući je savjesno kao svaku svoju dužnost požalio je sigurno mnogokrat ne za se, nego za stvar samu, što mu nije bilo dosudjeno čitavo dostojanstvo negdanih hrvatskih banova, ali još više je zacijelo požalio skučenu prostornu granicu svoje banske vlasti; lakše bi bio pregorio, što je stvarno čednja bila.

R. L. Riječanin

*I nastat će sretnija vremena.
Već čuješ li mlađani junaka!
Ti si diete deveto koljeno
Na tebi će prokletinja svršit
Baš na tebi i vrstnjaci tvojih.*

Godine 1879. tiskane su njegove »Istarske pričice«, a još 1876. štampanje u Kraljevcu svoje »Basne«, prekrojene poglavito za hrvatski pul u Istri. Za pretstavu u kastavskoj čitaonici napisao je igrokaz »Šilo za ognjilok«, koji je bio objavljen tek 1918. godine. U Trstu je 1889. dao štampani »Kastav — grad i okolica«. U pravničkom listu »Prav«, koji je izlazio u Zadru štampana je njegova rasprava o Vinodolskom i Kastavskom »zakonu ili statutu«. U njemačkom jeziku objavio je brošuru »Oesterreich und die kroatische Frage«. Uredio je godine 1880. i štampan knjigu »Hrvatske pjesme«, što se pjevaju po Istri i Kvarnerskih otocih. Kad je u Trstu bio praktikant na sudu, a Matko Baštjan bio bolestan, vodio je privremeno uredništvo »Naše Sloge«. U društveno tiskari »Laginja i drugovi« u Puli bilo je štampano više brošura za poduku biračima kod općinskih, pokrajinskih i carevinskih izbora. Njegovi govorovi u carevinskom vijeću bili su štampani i u posebnim brošurama.

Razumljivo je, da je vodja naroda bio na čelu i stvarno vodio naše političke ustanove, tako i državu. Njegovi govorovi u carevinskom vijeću bili su štampani i u posebnim brošurama.

A. I.

DR. IVAN ESIH

HISTORIJSKO ZNAČENJE MATKA LAGINJE

M. LAGINJA JE POČEO PRVI HRVATSKI GOVOR U ISTARSKOM SABORU I TIME NASTAVIO TRADICIJU RUKAVINE I KUKULJEVIĆA

Matko Ladinja je svoje ime urezao u povjesnicu hrvatskog naroda i time, što je prvi progovorio hrvatskim jezikom u istarskom saboru u Poreču. Tako je M. Ladinja postao historijska ličnost i svoje ime povezao s Gjurom Rukavinom Vidovgradskim i Ivanom Kukuljevićem-Sakcinskim.

U svojoj knjizi »Najnovije doba hrvatske povijesti« (Zagreb 1906.) dr. Rudolf Horvat ne spominje govor Jurja Rukavine Vidovgradskog, a na str. 77. istog djela ističe, da je Ivan Kukuljević u saboru »prvi nakon tihko vjekova progovorio hrvatskim jezikom«.

Tako i prof. dr. Josip Nagy (u svojoj studiji »Historijsko pravo u pokretima šezdesetih godina«, u »Sveslavenskom Zborniku«, Zagreb, 1930., str. 307.) spominje, da je »Ivan Kukuljević-Sakcinski 2. svibnja 1843. izrekao u saboru prvi hrvatski govor«.

Dr. Ferdo Šišić u svojoj »Hrvatskoj povijesti« (izdala Matica Hrvatska 1913., str. 170.) piše: »Ban Vlašić odabere za potkapetana kraljevine generala Jurja Rukavina od Vidovgrada, koji hrvatskim jezikom zahvali, što je izazvalo burno odobravanje. To je od vjekova prvi hrvatski govor izrečen na saboru hrvatskom.«

U svom »Priručniku izvora hrvatske historije« (Zagreb, 1914.) piše Šišić, da je 2. svibnja 1843. izrekao Ivan Kukuljević prvi hrvatski saborski govor od vjekova« (str. 92). Kako prva Šišiceva tvrdnja isključuje drugu, najbolje bi bilo formulirati te dvije historijske činjenice ovako: Juraj Rukavina Vidovgradski izrekao je u saboru prvi hrvatski govor uopće, dok je Ivan Kukuljević-Sakcinski izrekao prvi hrvatski zastupnički govor. Tako i dr. Šišić na drugom mjestu (Hrvatska povijest III. dio, str. 288.) određuje značenje Kukuljevićeva govora.

U Državnom arhivu u Zagrebu uzbirci »Acta congregationum« (acta generalis Regnum Dalmatiae, Croaticae et Slavoniae, 1832, protocolum generalissimum fasc. 26.) u članu drugom govor se o imenovanju Jurja Rukavine za potkapetana (vicecapitaneus). U aktima se na žalost ne nalazi govor J. Rukavine, nego se veli, da je on obećao, da će čitav svoj život služiti miloj domovini, staležima i redovima kraljevine, te doslovno kaže: »gratissimo Patrii idiomatis sono polliticus fuissest.« Poslije njegova govora staze i redovi počeli su burno aklimatirati.

Uvažimo li, da je Ivan Kukuljević 2. svibnja 1842 u svom govoru najvećma raspravlja o značenju materinskog jezika, kojeg valja u domovini utvrditi i »postaviti ga vladajućim«, onda je pogotovo jasno, da Jurju Rukavini ide zasluga da je prvi bez naučnog raspravljanja progovorio u saboru hrvatskim jezikom i tim u praksi proveo ono što je Kukuljević snažno dokazivao 11 godina kasnije.

Matko Ladinja je u Saboru u Poreču, u Istri prvi progovorio hrvatskim jezikom. Dok su njegovi prethodnici Rukavina i Kukuljević održali svoje govore uz odobravanje sabora, dotele Matku Ladinji nisu dopustili da doreče ma i jednu rečenicu.

Na izborima za zemaljski sabor u Poreču 23 i 27 VI 1883 izabrani su:

I za izvanske općine: 1. Kotar Voloski: Andrija Štrk, kanonik i župnik u Trstu i Matko Ladinja, odvjetnički perovodja u Voloskom.

2. Kotar Koparski: Vjekoslav Spinčić, školski nadzornik u Kopru i Anton Križanac, posjednik u Žavljah.

II. Za gradove: Kastav, Volosko, Lovran i Mošćenice:

Vinko Zamlić, župnik u Veprincu.

Dne 16 kolovoza 1883 otvoren je istarski pokrajinski sabor. Od 30 zastupnika bilo je na otvorenju 27. Dr. F. Vidulich bio je predsjednik sabora, a dr. A. Amoroso potpredsjednik.

»Naša slogan« (1 IX 1883, Trst) pisala je:

»Davna je već želja istarskih Hrvata i Slovenaca, da njihovi zastupnici uvedu naš jezik u istarsku sabornicu, da tako zasvijedo svoj politički opstanak u zemlji. Tu je želju, — veli »Naša slogan« — napokon oživotvorio Matko Ladinja. U trećoj sjednici imali su se raspravljati važni predmeti, jer je verifikacioni odbor predlagao, da se svi zastupnici talijanske stranke ovjerove, a izbor naših triju zastupnika ponisti.

Matko Ladinja, dobiv riječ, sa nekoč riječi talijanski izrečenih izjavi, da će se služiti svojim materinjim jezikom hrvatskim te počeme ujedno hrvatski govoriti protiv nezakonitosti pazinskih izbora u ladanjskim općinama. Na to nastade buka u sabornici; gospoda na galeriji počeše vikati i urlikati kao da se nalaze na ulici deruć se: »fora, fora, fora«. Eto na što je spao — veli »Naša slogan« — naš sabor, kad se galerije usudjuju vikati zastupnicima naroda, vršeći svoju svetu dužnost, neka izadju!

Matko Ladinja mogao je poslije nekoliko talijanskih rečenica izreći samo ove hrvatske riječi: »Poštovana gospodo Latini! Izbor u Pazinu...« Buka ga je prekinula. Predsjednik se zagrozio da će isprazniti galerije i pozvao M. Ladinju da izvodi nastaviti, izjavivši da je svakom zastupniku slobodno služiti se jezikom koji je u zemlji običajan.

G. zastupnik Ladinja nastavi opet opet: »Izbor u Pazinu nije zakonit...«, ali se na galeriji podigne još strašnija buka i vika, na što je bio predsjednik prisiljen da isprazni galeriju.

M. Ladinja rekao je talijanskim jezikom nekoliko koncilijantnih rečenica, pa je neshvatljivo što je galeriju moglo izazvati.

»Da otklonim svaki nesporazumak, — rekao je M. Ladinja, — izjavljujem već unapred, da ovim postupkom ne ču nikako da prejudiciram isključivo talijanskoj narodnosti gostoljubivog ovog grada Poreča i svih onih, koji u Istri ovoj narodnosti pripadaju.«

Ladinjin je govor odjeknuo po cijeloj Istri.

»Saznalo se, — veli »Naša slogan«, — za Hrvate u Istri izvan nje.«

Prema tome Ladinjin je govor postigao suprotni efekat

I zbog toga će govora u saboru u Poreču imati Matko Ladinje vječno svijetliti u pantheonu hrvatskih narodnih pravaka.

IVAN PERŠIĆ

LAGINJA I ZAGREB MOJA SJEĆANJA NA LAGINJU

Ladinja je samo jedan i to dr. Matko Ladinja, onaj, koji je svojim nesobičnim, požrtvovnim, svakidanjim »sitnim« radom najviše doprinjeo, da se kod prve općega glasovanja za austrijsko carevinsko vijeće izjavio i zapadni dio Istre hrvatski!

Skoro će biti pedeseta godina, da sam ga prvi puta vidi i čuo. Bijaše za priredbe zagrebačke izložbe g. 1891. Onda, kad se po prvi put po Anti Starčeviću osviješteni narod iz svih hrvatskih zemalja i krajeva imao prilike sastati u svom prijestolnom i glavnom gradu Zagrebu, gdje je i Ladinja nakon svršenih škola kratko vrijeme djelovao na magistratu, da za tim ode u svoju domaćinu, u kojoj mu ne bijaše sudjeleni i do smrti ostati te svoje kosti ostaviti. Ali je radio za njezinu dječicu, sinove i kćeri do zadnjega svoga dana. Onda kad je hrvatski narod bio toliko probudjen, da ga više nije trebala uznositi Gajeva »Još Hrvatska ni propala!«, jer smo je već toliko upoznali po svim njezinim dolima i gorama, da smo mogli Mihanović-Rujaninovu »Lijepu našu domovinu« proglašiti svehrvatskom narodnom himnom.

Prvi su se tada javili korporativno Dalmatinici. Dočekao ih sav Zagreb, pa i onaj službeni s Madjaronima, jer je Dalmacija nominalno i na papiru bila u Trojednici. Koji tjeđan za tim dodje i drugo odaslanstvo Dalmatinaca, takvih, koji pohrliše svojoj braći bez obzira na postojeće zakone i prava, ponosni, da dolaze iz koljevke hrvatske i da nas sve zajedno već tisuću godina čini jednim jedinim narodom. U taj čas smatraše i Istrani, da je hora, kad je i njima pozdraviti i zagrliti glavu i srce hrvatstva, mili Zagreb, koji je već nekoliko godina pazio na svoju istarsku braću kao na zjenicu svoga oka. Vodili su ih dr. Ladinja i nerazdruživi Spinčić. Mi, zagrebački mladići, koji smo se više zanimali za domovinske poslove, gledali smo ih kao svece.

Na večer je bio veliki manifestacijski sastanak, komers. Poslije vatrengoga, retorskoga i stasitoga Trumbića, usta dr. Ladinja da uzme riječ. Malen tijelom, jednostavan izrazima, sad je govorio kao službenik božji iz molitvenika, sad opet kao učitelj narodni da čita iz knjige, da onda zagrmi kao vojskovođa, za kojim čete oduševljeno srđu protiv neprijatelja. Nikad ga više nisam zaboravio, a vidio opet tek nakon dvadeset godina, kada sam i ja bio narodnim zastupnikom te smo se u sudbonosnim časovima rata sastajali u Voloskom, Trstu, i Ljubljani g. 1912.-13. kao članovi strane prave. Vijećali smo o položaju hrvatskoga naroda u habsburškoj monarhiji i njegovoj budućnosti. Neki su tješili da će biti bolje, kad dodje na prijestolje Franjo Ferdinand.

— Braćo, varate se, — bila je odlučna kratka riječ dra Ladinje. — Njemu nije vjerovati. I ja sam imao u nju nade! Ali sam se osvrdio, da je uzaludna. Što je jučer rekao, to je sutra porekao i još se smatrao uvrijedjenim, da mu se inputira — na što da nije nikad mislio! Iz obzira prema Njegovom Prejasnom Visočanstvu, ja sam morao ostaviti njezin kabinet kao lažac!

Ta nam je Ladinjina opomena bila ravnalom za daljnji politički rad. Osvojio me posve malo za tim, kad smo se našli na ulici, a on će meni: Što ćemo si govoriti »vi«; oba smo narodni poslanići, ja sam doduše možda i četvrt vijeća stariji od tebe, zato ti i mogu ponuditi bratimstvo, sve bez rumenike vina!

Već sam sklopio koje to bratimstvo kod stola, a da je već sutra bilo kao da se nikad vidjeli nismo, a od toga uličnoga pobratimstva opet je proteklo moga pol decenija da Ladinje nisam viđao.

Srelj smo se u najtužnijim danima njegova života. U Zagrebu u gornjem gradu, onda kad je nakon ulaska Italije u rat, očajavao za siroticu Istru!

DR. IVAN M. ČOK

LAGINJA IN SLOVENCI

Prvi sem videl dr. Ladinje i. 1907 ob priliki volitev za dunajski parlament. Upravičeno se je takrat pričakovalo v Trstu in Istri, da bodo te volitve prinesene presenečenja u naš prilog, ker je zaradi splošne volilne pravice poraslo število naših volilcev, ki so te svoje pravice vršili tajno in direktno. Velike pravice za volitve so se vršile v Trstu, ki je bil prehodna točka tudi za istarske političarje na njihovih potovanjih ter so se tako vršili skupni sestanki in konferenčne. Na enem izmed teh sestankov je bil tudi dr. Ladinja in ob tej priliki sem ga spoznal.

Ta prvi vtis mi bo ostal za vedno v spominu in čeprav so me prilike toliko kralj dovezle z njim kontakt, se ni potem nikdar več spremenil. Odgovoril me je s »moj sinko«, kar je navadno v govorenju uporabljal, interesiral se je za moje poreklo, za starše, za prilike v katerih živim, za zdravje, za namere v bodočnosti itd. Tako sem v njem občutil plemenitega človeka, polnega pravčnosti in socialnega cuta. Bil je pravi »če Istre« in to ne samo kot narodni in politični voditelj, ne samo kot borec za narodne pravice temveč tudi v nekem višjem človečanskem smislu. Bil je pravi oče, svetovalec in pomočnik poedincem in vsem, vsemu narodu. Otdod njegova velika popularnost.

Ako mi je že kot človek toliko impozirala, me ni manj prevzel kot politični in javni delavec. Kljub svojemu blagemu karakterju je dokazal toliko smisla za realnost in toliko odločnosti, da so njegovi nasveti in predlogi nam v Trstu, ki smo imeli svojo politično organizacijo mnogo koristili. Centrala našega delovanja za te volitve ze bila v sedežu »Narodne delavske organizacije« v ulici Lavatoio št. 1. Dobro se spominjam, da nas je obiskal Ladinja še v času pred volitvami. Ni mogoče opisati njegovega ponosa, njegove radosti in sreče ter upanja v bodočnost našega naroda v Primorju po veliki zmagi, kajti znano je da so volitve, ki so se vršile 14 maja 1907., pomenile pravi triumf naše nacionalne misli. Istra je dala za naše kandidate 32.000 glasov, za italijansko stranko 18.000. Ladinja, Mandić in Spinčić (kakor tudi Rybar v V. okrožju tržaškega mesta) so bili skoro enoglasno izvoljeni, medtem ko so italijanski kandidati prišli v ozje volitve; sam Ladinja je poleg tega, da je bil že izvoljen v enem okrožju prišel v drugih dveh (puljskem in poreškem) v ozje volitve z italijanskimi nacionalisti. Bi tudi bil zmagač, da niso italijanski socialisti volili za nacionaliste!

Ladinja, ki je imel sijajen dar govorja in zelo pogosto uporabljal v teku svojega govora izbrane besede, citate iz narodne poezije, narodne pregovore itd., ni bil drugače ekspanziven, temveč miljen, dostojanstven. Toda dovolj je bilo pogledati njegovo karakteristično oko, ki je bilo pravo ogledalo njegovega notranjega razpoloženja. In to oko, ki je drugače odraževalo, kako Ladinja nosi v svojem srcu vso tugo in bol svojega naroda je pokazovalo sedaj sliko notranjega zadovoljstva, ponosa in sreče.

Ladinja je bil Hrvat, dober Hrvat, toda bil je med primorskimi Slovenci prav tako popularen kakor med Hrvati. V ostalem, ta odnos se ne odnosi samo na njega, temveč tudi na ostale narodne voditelje, ki so v tem času pred vojno delovali tam. Spinčić, Mandić, Ladinja, oba Trinajstica, Kurelić so bila imena prav tako sveta Slovencem kakor Hrvatom. Slovenci smo jih smatrali za svoje, kakor so se oni smatrali isto tako za naše. Bratstvo in popolna solidarnost med Hrvati in Slovenci in to v vsakdanjem življenju na terenu v vseh oblikah javnega življenja, nikjer nista bila popolnejša kakor v Istri pred vojno. Ostala sta tako tudi po vojni do današnjega dne in ostala bodo, to verujemo, tudi v bodoče. To je bila dediščina teh naših velikih pravakov.

V deželnem zboru je bilo sodelovanje slovenskih in hrvatskih zastopnikov vedno popolno, nikdar se ni pokazala niti najmanjša senca kakega spora in protivnosti. V dunajskem parlamentu so poslanci Hrvati iz Istre (ki so bili v ostalem izvoljeni tudi s pomočju slovenskih glasov) zastopali enako interes Slovencev kakor interes Hrvatov. Družba sv. Cirila in Metoda za Istru, kateri je bil Matko Ladinja prvi tajnik, je ustavljala poleg hrvatskih šol, kjer se je pokazala potreba (nz. pr. v koprskem okraju) tudi slovenske. In to je veljalo za vse institucije, prosvetne, društvene, gospodarske zadržalne in tudi politične ter sploh nacionalne. Glavno zaslugo za to so imeli veliki pravaki naroda, sedaj večinoma pokojni, ker je že sama njihova osebnost ulivala v vsako srce najglobljije zaupanje.

Istra je imela to srečo, da je v usodenem momentu svojega narodnega preporoda ob koncu preteklega in v začetku tega stoletja imela celo vrsto takih svojih sinov, narodnih pravakov, ki so bili na višini svojih nalog in so s svojo požrtvovljnostjo, legendarno korektnostjo s svojimi velikimi sposobnostmi in širokim človečanskim pojmovanjem narodnih pravici in dolžnosti zasigli v sreču zahvalnega naroda moralno silo, ki je nepremagljiva.

PRED DESET GODINA

KAKO SE ZAGREB OPROSTIO OD DR. MATKA LAGINJE

Dne 18. ožujka 1930. u 11.35 u noći preminuo je Matko Laginja. Time je završen jedan zaslužan život, ugasle su one blage oči, koje su odražavale jednu veliku dušu, jedno čestito i pošteno srce, koje je cijelog života kucalo za veliki ideal narodnog dobra i sreće.

Smrt velikog Laginje zavila je u tugu svu hrvatsku javnost, teško je pogodila sve one brojne prijatelje i poštovatelje Matka Laginje na čitavom slavenskom jugu, a napose je teško pogodila nas, uže zemljake Matka Laginje, kao i naš narod u Istri, kome je Laginja posvetio cijeli svoj bogato ispunjeni život.

Zagreb, u kome je naš veliki pokojnik proveo posljednje godine svog života, grad u kome je on započeo svojim javnim djelovanjem, i u kojem je završio svoj vijek, taj kulturni i politički centar, u koji su oči istarskih Hrvata bile cduvijek uperene, oprostio se od Matka Laginje onako, kako se opršta samo, s najvećim i najzaslužnijim svojim sinovima. To je u ostalom i razumljivo, jer je Matko Laginja za Zagreb bio i otac Istre, onaj koji je branio hrvatstvo na njegovim najzapadnijim granicama, u najugroženijem dijelu narodnoga tijela, i ban hrvatski, čovjek koji je po svom radu, po svom imenu bio dostojan da zasjedne na časnu stolicu hrvatskih banova.

Na glas o Laginjinoj smrti zavio se Zagreb u crninu, a u svim listovima izšli su brojni nekrolozi, kakvi se pišu o rijetkim narodnim muževima. Svi pokrajinski listovi, kao i štampa Beograda i Ljubljane popratili su smrt Dra Laginje iskazima pieteta. Obitelji Laginja — Ražem, u Boškovićevoj ulici, gdje je pokojnik proživio svoje posljedne dane, stizale su sažalnice sa sviju strana. Kako je odjeknula smrt Dra Laginje vidi se i po tome, da je pokojnikova obitelj primila nekih 500 brzojava i oko 2000 pismenih sažalnica.

Naš list »Istra«, koji je bio pokrenut nekoliko mjeseci prije Laginjine smrti izšao je u crnini sa člancima, u kojima se odražavala sva žalost nad velikim gubitkom. »Istra plače...« pisao je Viktor Car Emin u svom nekrologu, u kojem je oplakao divno srce i veliku dušu pokojnika. »Umro nam je otac...« bio je naslov drugog toplo pisanih članka.

Sam sprovod Matka Laginje pretvorio se u dirljivu manifestaciju tuge i bolesti, u kojoj je sudjelovalo cijeli Zagreb iime hrvatskog naroda a napose pak Istre preko svojih mnogobrojnih sinova, nastanjene u Zagrebu i drugim mjestima. Dan je bio lijep i sunčan, kad je iz umjetničkog paviljona, gdje je ljes s pokojnikovim tijelom bio izložen dva dana, i gdje su mu živu stražu čuvali tadanji istarski akademici, krenula pogrebna povorka gradskim ulicama, preko Zrinjevca, Jelačićevog trga, Jurišićeve ulice, Ribnjaka i Zviježde prema Mirogoju. Blagoslov mrtvog tijela obavio je tadanji nadbiskup Dr. Ante Bauer, u prisustvu najviših civilnih i vojničkih odličnika, velikog broja najistaknutijih ličnosti iz javnog, političkog i kulturnog života i nepreglednog mnoštva naroda.

Prvi se pred umjetničkim paviljonom oprostio od pokojnika načelnik grada Zagreba Dr. Srkulj. On je istakao, kako je rijetko kada nad smrću jednog javnog radnika propakalo toliko sirotinje, koliko nad smrću bana Matka Laginje oca Istre.

U ime Istre oprostio se je naš ugledni književnik Ante Dukić. »Opet je pao sa slavenske lipe jedan list, koji bi morao vječno da se zeleni... Ostavlja nas dobri otac istarskih Hrvata, napušta nas ali nam ujedno namire veliko blago: ostavlja sam sebe i svoj svjetli uzor u baštinu... Ništa nije taj veliki čovjek tražio za sebe i ništa nije imao; bio je najveći istarski neimarović, gotovo prosjak, ali knez prosjaka... Bio je uvijek tako nježan i poniran... Bio je uvijek tako visok, da smo morali dizati oči, kad smo govorili s njime.«

To je samo nekoliko istrgnutih riječi iz duboko pročućenoga govora Dukića, iza koga se je u ime političkih drugova oprostio s Laginjom njegov lični prijatelj, politički drug i nekadanji suradnik Don Kerubin Šegvić.

»Sinteza požrtvovnog otačbeničkog altruizma — to je Laginja«, rekao je Šegvić. »Dok bude na zemlji živjela Hristova riječ Ljubi bližnjega, dok medju ljudima bude smisla za pravdu i istinu, dotle će živjeti ime i slava tvoja, veliki Ban.«

Na to je krenula povorka. Na prekrasnom četveropregu bio je postavljen ljes s mrtvim tijelom Dra Laginje, okružen bezbrojnim vijencima i cvijećem. Na čelu povorce nošen je prekrasan vijenac Istre s crnom trakom. Iza ovoga nošeni su ostali vijenci, u svemu nekih 30. Zatim su stupali zagrebački Istrani, njih oko 3000, s pretstavninicima naših organizacija iz cijele države. U povorci su stupali članovi deputacija iz Kastavštine, članovi sokolskih društava, Jugoslavenske akademije, sveučilišta, društva Hrvatskih književnika, pretstavnici gradske općine itd. U povorci je nošen i specijalni vijenac Kralja Aleksandra.

Iza ljesa išla je rodbina velikog pokojnika, a odmah iza rodbine Kraljev

izaslanik, zatim pokojni ministar Dr. Drinković, tadanji ban Dr. Šilović, ministar Mažuranić itd. Povorku je zaključio dugi niz gradjana.

Kad je povorka stigla na Mirogoj, počeo se već spuštati prvi mrak. U arkadam, u tišini pretproljetne večeri, oprostio se nad grobom odvjetnik Dr. F. Brnčić, koji je govorio u ime društva »Istra«.

»U tvoj dragi grob bacamo ovaj grumen zemlje istarske, što ga sobom donijesmo, bacamo ga u čvrstoj vjeri, da će tvoj duh jednom uskrsnuti.«

To su bile zaključne riječi Dra. Brnčića, iza koga je u ime Jugoslavenske Matice govorio pokojni Dr. Živko Petrić. Posljednji je govorio u ime istarskih akademika Ante Rojnić.

Tako je pokopan otac Istre, ban Dr. Matko Laginja, koji već deset godina sniva svoj san na Mirogoju. Već deset godina dolaze Istrani na njegov grob, hođačaste mrtvom Laginju u pobožnoj želji da time odadu počast zaslужnom velikanu i da na njegovom grobu crpe vjenu u bolje dane.

ŠIROKO I DOBRO SRCE MATKA LAGINJE

NJEGOVA VJERA I POBOŽNOST

Bilo je negdje oko g. 1900. »Barba« Mate se našao na otoku Krku, sigurne ne za zabavu, jer te on nije poznavao, nego u narodnom poslu, gospodarske ili političke naravi. Prispio je i u grad Krk. Pohodio je biskupa dra A. Mahnića da ga pozdravi i da se s njim porazgovori, ta, upravo je počeo u »Kurytkis izlaziti «Pučki Prijatelj« — što je njemu bilo vrlo drago. Biskup ga je zadržao na objedu. Namjestili smo se oko stola, dr. Laginja s desne biskupu. Molimo svaki za sebe tiho. I Laginja se pobožno prekrižio, poniknuo za čas glavom i opet se prekrižio! S rukama na prsima je čekao dok smo i mi svršili.

Bila je to kratko molitva prije jela, jedna kitica s deset riječi — što se nalažila u prvoj pocetnici za pučke škole, koju je Laginja — kako je sam rekao — naučio od svog starog plovana. Biskup ganut kao i svi mi oko stola položi mu ruku na rame i reče: Vrlo dobro i lijepo, g. doktore, i kamo sreće da bi svaki tako pobožno molili!

*

Poslije nekih trideset godina imao sam opet prigodu da upoznam široko dobro srce dra M. Laginje. Bilo je to u Zagrebu pred desetak godina negdje koncem siječnja kada je visoki snijeg pokrivaog zagrebačke ulice. Dolazio sam iz Vlaške ulice oko podne prema Nadbiskupskom dvoru u nakani da unidjem u park i dvor kroz željezna vrata sa strane Ribnjaka. Približiv se opazio sam da s gornje strane uza zid dolazi polaganje starosti oniški gospodin, u dugom kaputu, zamotan oko vrata, opirajući se o štap. Išao sam polaganje i zastao da mu ne zakričim put, kad na moje začudjenje taj isti gospodin okrene se desno, pristupi k vratima i hoće da pruži kroz rešetku ruku i podigne zaklopac. Pristupim i upitam: Želite li u dvor, i otvorim vrata! U to pogleda on u mene kao da će mi zahvaliti, a ja u njega, pa istodobno usklknemo:

— Oh, gospodine doktore, po ovom vremenu...

— Ah, ma vidi kombinacije! Ja sam čitao da ste ovdje te sam upravo htio da pitam vratara kada bih mogao doći do vas da nešto zamolim.

Želio je, da mu naznačim dan i uru, kada bi mogao doći da sa mnom govoriti o jednom svom poslu. Jedva ga nagovoriv da udje sa mnom u dvor, ali ni-

kako nije htio da podjemo u sobu, već kad sam tako ljubezan da mu budem pri ruci, da će mi u trijemu šetajući saopćiti svoju želju da ne bi ponovno smetao. Imao je katar pa sam svakako nastojao da idemo u sobu, ali nikako nije htio.

— Evo u kratko ču vam kazati i zamoliti da mi učinite ljubav, ali oprostite... Vi sigurno poznate tamo doli gospodina X. Y.?

— Poznam lično. Nijesmo baš posebno prijatelji, ali u prigodi se pozdravimo i govorimo.

— Dobro. Drago mi je. Vidite, on kako i mnogi drugi iz naših strana prije rata prisjeli su u internaciju, a neki su bili predvedeni i pred ratni sud. Tako je i glasoviti dr. X. Y. došao u Štajerski Gradac i pred vojni sud. Mene je zamolio sam a i drugi su se interesirali, da bih preuzeo njegovu obranu. Kako ne bih. Zauzeo sam se što sam i kako sam bolje mogao i znao. Branio sam ga i obranio i X. Y. je bio riješen. Kako sam ja bio siromah i on je onda bio siromah, pa niti sam ga ja pitao niti mi je on ponudio niti mogao dati kakvi honorar za moje uloženo vrijeme i trud. I već se nijesmo vidjeli. Medutim ja sam evo — jedva je govorio — ostario i ostao siromah, a on je, čujem, postao poslijeratni bogataš, pače milijunash! — Potvrdih mu to, a on nastavi: — Pa da bi se barem sada sjetio staroga Laginja, ako ne iz dužnosti, a ono barem iz neke zahvalnosti ili milosrđa prema meni siromahu i onim mojim dvjema siroticama (mislio je na ženu i kćer). I kad se on sam u obilju nije sjetio, ja kanim da mu se obratim i da ga potsegjem... možda ipak nije zaboravio što sam mu učinio. Da je siromah kao i ja, ne bih toga učinio, ali kada može... pa vas molim, ne biste li mi pomogli?

— Drage volje i od srca, štograd želite g. doktore, samo kažite, ja ču sve proraditi.

— Najtoplje vam zahvaljujem, vi ste predobar, sada odmah ne treba, nego mi je drago da ste vi spreman. Ja ču vam za koji tjedan sve još pisati, služeći se vašom dobrotom, pa ču vas zamoliti da g. X. Y. pohodite ili da mu u moje ime pišete preporučujući mu da bi se sjetio Graca i Laginja. — Budite sigurni sve ču učiniti kako želite i nadam se da ćete biti zadovoljni. Stisnuljši mi ruku

sa susama na očima smo se rastali. On je otisao laganim staračkim korakom preko Kaptola.

To je bio zadnji put što sam ga vidi. Čekao sam obećano pismo, ali mjesto toga poslje mjesec i po dana primio sam — osmrtnicu!

Dr. Matko Laginja je bio prvi hrvatski odvjetnik u Istri, ali i jedan od naj sposobnijih odvjetnika istarskih. Radio je mnogo, ali zaradivao malo. On je uistinu živio i radio za narod, za seljački istarski narod. Mjesto honorara za vodjenje parnica često je sam još i biljege plaćao, a pogotovo je badava brano i žilavo se zauzimao za optužene u narodno-političkim slučajevima. Evo jedan slučaj. Negdje 1894 ili 1895 došao je na otok Krk pa se kočijom zaletio u Bašku poznati Ivan Martinolich, zvan York,

Tadanji načelnik Bare Pajalić dao ga je odmah kao tobož nepoznatu sumnjivu osobu bez posebnih formalnosti uhapsiti i odvesti u opć. zator, gdje je ostao nekoliko sati, jer je dokazao tko je i onda po nalogu kotarskoga poglavara pušten. Smjesta je ostavio Bašku. Ali državni odvjetnik je protiv načelnika Pajalića podigao optužbu za zlorobljenje vlasti. Došao je pred porotu u Rovinju. Razumije se, obranu je preuzeo dr. Laginja. Kada je bila uređena rasprava, on je naložio da se Pajalić ne odazove pozivu nego da ostane kod kuće i on kac branitelj da se neće prikazati. Pajalić je u otsutnosti osuđen na 6 mjeseci... Dr. Laginja je međutim u Beču kod Vrhovnog kasacijskog suda neprestano radio i protestirao zahtijevajući da se delegira nepristrana porota. I postigao je svrhu, jer je bio delegiran tribunal i porota u Zadru, u kojoj su članovi bili u većini Hrvati. Na uređenu raspravu je Pajalić osobno došao, a obranu je dr. Laginja povjerio mladomu odvjetniku dr. Wolfu. Pajalić je bio riješen.

Kako za mnoge druge ni za ovu raspravu on nije primio ni jedne krune. Siromah se rodio — siromah i umro.

Tako je radio Matko Laginja!

Krčanin

BASNA O LAVU

Cetiri se zveri skupe,
Lav, magarac, konj i vol,
Da te loviti love skupe
Pak priredit bratski stol.
I uhvate brzu srnu,
Plemeniti gorski lov,
Pak u stan se svoj navrnu,
Da sgotove zverski štov.
Ali lav ustane stari,
Počne skupnu srnu seć,
Za pogodbu on ne mari
Već će družbi ovo reć:
— Prva četvrt mene ide,
Jer se zovem ljuti lav;
Druga četvrt meni pride,
Jer sam glava vaših glav;
Treti del mi sami dajte,
Jer sam ja živinski kralj;
A četvrti pokušajte
Stegnuti iz mojih ralj!

Da ne budeš i ti, puče,
Na delitbi tako proć,
Slušaj ljudi, ki te uče
Tvoju pravdu, tvoju moć.

POGREGNA POVORKA PROLAZI ZRINJEVCEM

IVO SANCIN

MOJI SPOMINI NA DR. LAGINJO

Ob desetletnici smrti očeta Istre, dr. Matka Ladinje smatram za svojo dolžnost, da se kot njegov skromni sodelavec od svojega prihoda v Istro leta 1903 do njegove smrti, spomnim z nekaj vrsticami doživljajev, ki se tičejo njegovega političnega in gospodarskega delovanja.

Leta 1891 so bile v kmečkih občinah Istre volitve za državni zbor. Takrat je volilo vsakih 500 volilcev po enega volilnega moža, »fiduciarja«, ki je potem direktno volil poslanca. Volilna borba je bila izredno živahna. Četrtega marca so bile volitve v Kopru, Poreču in Vodnjanu, kjer so »fiduciarji« (zaupniki volilcev) oddajali svoje glasove. Naši računi so bili čisti: izvolili smo 103 zastopnika, nasprotniki pa 93. Toda nasprotniki so si pomagali na drug način — ovrgli so toliko naših glasov, kolikor jim je bilo potrebno do zmage. Nestrnost me je 4 marca gnala v Koper. Bil sem tedaj direktor četrtega razreda na nemški gimnaziji v Trstu. Prva učna ura je bila zgodovina, ki jo je poučeval sedaj pokojni profesor Jelenko. Toda tisti dan nisem mogel vzdržati v šoli; neznanstvo me je mikalo ven. Iz zadrege sem si pomagal z dajačko iznadljivostjo. Iz nosa, se mi mahoma pocedi kri, privabljen po moji pesti, moral sem domov. V resnici pa sem hitel na parobrodič, ki je vozil v Koper. Prišedši tja, opazujem in gledam pred voliščem, kako prihajajo in odhajajo »fiduciarji«. Koperska gospoda se suše okoli njih, ali se naši ne dajo. Če me spomin ne var, so le enega samega pridobili in to z velikim denarjem. V goštini čakam na rezultat, mize pognjene, pred vsakim sedežem na mizi cigarevirzink. Kmalu se prikažejo italijanski »fiduciarji«, med njimi nekateri naši zasplopljeni v narodnih nošah z velikimi uhani, seveda v družbi koperske gospode. »Abiamo vinto«, zmagali smo z 93 glasovi proti 91. Z vzklonom »Ladinja!« bežim iz lokala na parnik, ogorčen in žalosten radi prevare in krvice. V Trstu letim v tiskarno »Edinstvo« ter napišem člančič (prvi) o volitvah v Kopru.

Zavrešalo je povsod, vsi časopisi, ne samo naši, nego tudi razni češki, nemški in drugi so pisali o teh volitvah. Če je bilo ime Ladinje do takrat še malo znano izven Istre, se je od tedaj povsod gorovilo o njem. Uspeh teh volitev je bila živahna debata v avstrijskem parlamentu, kjer je imel istrski poslanec dr. Vitezović velik govor, tekom katerega je dr. Vergottiniu zabrusil v obraz: »Halt's Maul!« Konec je bil ta, da je bil mandat dr. Vergottini razveljavljen in verificiran mandat dr. Ladinje. Nasprotna stranka je z tem doživel veliko blamazo.

*

Ko sem bil leta 1903 nameščen v Buzetu v Istri, mi je bila kmalu po prihodu dana prinika, da se osebno spoznam z dr. Ladinji.

Slabe gospodarske razmere našega naroda v Istri, njegova odvisnost od italijanskih trgovcev, gostilničarjev in odruhov, so narod zaslužile tudi v nacionalnem pogledu. V zadružništvu je naš Ladinja videl njegovo gospodarsko in nacionalno rešitev. Na njegovo podobo je bilo ustavnih mnogo zadrug, ki so bile večinoma vse včlanjene pri »Zadružni zvezci«, oziroma pri »Zvezzi slovenskih zadrug« v Ljubljani, ali pa pri Celjski zvezzi. Kot odbornik »Zadružne zvezze« je Ladinja poleg župnika Gradišča in moje malenkosti uveljavil svoje želje v prid istrskih zadrug. Kot velik prijatelj pokojnega dr. Kreka, apostola zadružništva, je z njegovo pomočjo rešil marsikatero zadrugo. Lepo razvijajoče se zadružništvo v Istri je moral dobiti nekakšno centralo v sami deželi, vsaj glede organizatornega dela. In res, leta 1908 se je ustanovila v Puli »Gospodarska zveza za Istru« pod predsedstvom dr. Ladinje. Koliko skrbi, koliko dela si je dr. Ladinja nakopal s to ustanovo! Ravnodan tedaj je nastopila denarna kriza in marsikatera naša zadruga je začela v težaven položaj. Kdo bi našel vse njeve tozadevne prošnje, spomenice, intervencije v Trstu, Ljubljani, na Dunaju! To je poglavje zase, ki ga bo moralo obdelati bolj več roka kakor je moja.

Za časa svetovne vojne je padla na »Gospodarsko zvezo«, to se pravi na dr. Ladinjo velika skrb za prehrano istrskega prebivalstva. Zopet prošnje in intervencije na vse strani. In dosegel je marsikat, gotovo več kot katerikoli drugi na njegovem mestu. V svojem požrtvovanjem prizadevanju se je postoma obrnil do mene in me prosil in rotil za pomoč. Takrat sem bil namreč na takšnem položaju, da sem mu lahko kolikor toliko ustregel. Kdo bi opisal prizore, ki so se takrat odigravali po kranjskih in štajerskih postajah med našimi rojaki, ki so romali daleč od doma, da dobijo prgišče moke, koruze ali fižola.

Kot deželni poslanec sem imel priliku spoznati dr. Ladinje pri razpravah, debatih itd. kot zelo sposobnega, visoko izobraženega, trezno mislečega politika in spretnega govornika. Mirno je poslušal druge in ko se je — navadno kot zadnji — prijavil k besedi, je vedno znal uveljaviti svoje stališče. Mirno, brez patosa, z močnimi argumenti je pobijal izvajanja naših nasprotnikov.

Po zaključitvi deželnega zbora leta 1910 je poslovala v Istri tako imenovana kompromisna komisija, v kateri je bilo po 5 Slovanov in Italijanov pod predsedstvom deželnega glavarja dr. Rizzija. Seje so bile navadno precej burne — nič čudnega, saj niso hoteli nasprotniki v nobenem pogledu popustiti. Posebno hud je bil koperski poslanec dr. Benatti, nasprotni je bil naš Ladinja najmirnejši. Razprave so bile često puste in skoro brezplodne. Ob neki takšni priliki sem si domislil šalo, ki je dala seji dokaj komično noto. Preskrbim si smotk, čisto sličnih pravim smotkam »Regalitas«, a polnjenih s slamo, in jih posamešam med smotke, ki so bile na razlo-

lago na konferenčni mizi. Omeniti moram, da sva bila tako dr. Ladinja kot jaz huda »cigaraša«, tu pa tam si je privočil smotko tudi dr. Zuccon in še kak italijanski poslanec. Ko je bila seja najbolj burna in so si prisotni skoraj vihali rokave, sežem po smotki — pravi »Regalitas«, dr. Ladinja sledi mojemu zgledu, toda izbere si eno mojih, s slamo polnjenih smotk. Zapaliva — kar naenkrat zasmrdi po ognju. Vsi začnejo vihati nosove: »Ma per bacco, puzza! Nekje gori? Dr. Ladinja vleče mirno datka svojo smotko, zdajci pa švigne iz nje močan plamen — Ladinja pritisne smotko na pepelnik in pri tem izpada iz nje slama. V dvorani nastane hrup in ko vihar pomiri, očita dr. Ladinja dr. Rizziju: »Ma signor capitano, Lei vuole avvelenarci.« (G. glavar, Vi nas hočete zastrupiti). Razvije se velika debata o smotkah, o avstrijskih tobačnih tvornicah itd.; glavar bo takoj poslal pritožbo na merodajno mesto. Jaz pa si zato dovoljno mencam roke — po enourni debati o smotkah, se je seja mirno nadomešam med smotke, ki so bile na razlo-

Dr. M. KAJIN

M. Ladinja i zadružarstvo

ISTARSKA POSUJILNICA U PULI — DJELO MATKA LADINJE — PRVI MODERNI KREDITNI ZAVOD NA CIJELOM HRVATSKOM PODRUČJU

Kad spominjemo rad Matka Ladinje ne smijemo izostaviti ni njegovo nastojanje oko dizanja našeg življa u Istri u materialnem, gospodarskem smislu, jer bi inače slika bila nepotpuna. Taj je njegov rad bio intenzivan in plodonosan, osobito na polju zadružarstva.

Opća gospodarska kriza koja je zahvatila Evropu izmedju sedamdesete i osamdesete godine prošloga stoljeća nije mimošla ni Istru. Tu su, pogotovo medju našim hrvatskim i slovenskim življem, bile prilike osobito loše. Za taj se živalj in njegov napredak nije nikog brinuo, ni tadanja centralna vlada u Beču, ni pokrajinska uprava u Poreču, koja je tada bila potpuno u rukama politički i gospodarski jačih Talijana, predstavnika gradskog pučanstva. Bilo je sasvim prirodno da je uz takovu priliku opća kriza imala u Istri veči odjek i teže posljedice nego u drugim, sjevernijim krajevima tadanje Austrije. Uz krizu su nadošle česte nerodice i razne elementarne nepogode, koje su redom, kroz čitav niz godina, gotovo u cijelosti uništavale prirodni in onako loše in nerodne te slabo i primitivno obradjene zemlje. Sve je to medju našim seljaštvom u Istri izazvalo teško stanje bijede i oskudice. Ljudi su formalno gladovali. Tko je samo mogao zaduživao se i pod najtežim uvjetima, samo da se domogne novca potrebnog za kupovanje najnužnijih živežnih namirnic. Tako je procvala neobuzdana lihva tjerana od trgovaca i uopće od imućnijih ljudi, ponajviše iz gradova i gradića. Seljaci su svoje posjede opteretili s tegobnim dugovima koji su počeli da sve više gutaju jedno seljačko imanje za drugim. Tako bi to bilo išlo nemilosrdno dalje, jer seljak nije bio v stanju da udovoljava teškim zajmovnim obvezama. On je uz neznatne prihode svog malog, zapuštenog i primitivno obradivano posjeda, koji su se slijedećih godina znatno smanjili te spali gotovo na niščitu uslijed filoksere, teško pokrivači in najelemen-tarnije potrebe ishranske, a kamo li da još otplačuje lihvarске dugove.

U to najteže vrijeme pada i početak rada Dra Ladinje. Kao seljački sin, on je dobro razumio nevolju svojih sunarodnjaka te uvidjao da treba naći lješka tome, inače će naš živalj biti osuđen na posvemašnju gospodarsku propast, a time i na potpuno odvisnost od gradskog pučanstva. Potaknut primjerima i več polučenim uspjesima u tadanjo Goričkoj, Kranjskoj i Štajerskoj medju Slovincima, shvatio je da se istarskom seoskom pučanstvu može trajno i stvarno pomoći samo solidno i ispravno organiziranim zadružarstvom.

Dao se neuromorno na rad u tom smislu. U tom su mu nastojanju bili suradnici pokraja Dinko i Mate Trinastić, pok. školski nadzornik Fran Matetić, neki svijesniji seoski svećenici i gotovo svi inače tada vrlo malobrojni naši seoski učitelji.

Kraj pomanjkanja pismenih, dovoljno svijesnih i stručno spremnih radnika potrebnih za vodjenje zadruga, rad oko njihovog osnivanja išao je u početku dosta spor. Ali je ipak prva od njih osnovana več devetdesetih godina prošlog sto-ljeća t. j. preko 20 godina pred osnutak uopće prve zadruge

na području tadanje Hrvatske i Slavonije. Bil je to Istarska posužilnica u Puli, koju možemo smatrati uopće prvom modernom kreditnom zadružom na cijelom području koje obitavaju Hrvati. Njoj su u razmjeru kratko vrijeme slijedile zadruge u Voloskom, Kopru, Podgradu, Buzetu, Berščeu, Veprincu, Žminju, Bermu, Mareziga, Dekanima, Barbanu, pa na otoku Lošinju i Cresu i po drugim mjestima istarskoga kopna, a osobito na otoku Krku, gdje su se te stare zadruge održale sve do današnjeg dana.

Oko godine 1903. t. j. u vrijeme kad je u Hrvatskoj osnovana prva zadruga, bio je već gotovo potpuno izgradjen sistem kreditnih zadruga namijenjenih potrebama hrvatskih i slovenskih seljaka na području tadanje pokrajine Istre.

U nastavku rada na širenju zadružarstva u Istri radilo se poslije 1903. u pogledu kreditnog zadružarstva većinom samo na jačanje već postojećih zadruga, dok je novih osnovano vrlo malo. Njih je već u glavnem bilo dosta, jer se u svakom većem središtu nalazi po jedna. Do tada bile su sve istarske zadruge u pogledu zadružne organizacije odvisne od zadružnih saveza u Ljubljani i Čelju. Dr. Ladinja radio je sada na tome, da se one medjusobno bliže povežu u jednu vlastitu središnju organizaciju. To je učinjeno, te je osnovana Gospodarska sveza za Istru u Puli. Ona je preuzeala na sebe sav propagandni rad zadružarstva i zadružnu nabavu raznih potrepština, a djelomice i rad na reviziji učlanjenih zadružara. Novčano je poslovanje i dalje ostalo na slovenskim zadružnim savezima. Poslije osnutka Gospodarske sveze počelo se intenzivnije raditi i na širenju nekreditnog zadružarstva, osobito nabavljačkog. Uz već postojeću i jaku mljekarsku zadrugu u Hrušici kod Podgrada, osnovane su prve takove zadruge u Bermu i na Lindaru, a javili su se i prvi počeci vinarskih zadruga u Baderni i Buzetu, gdje su još prije svjetskog rata postojali zadružni podrumi uz gospodarsko društvo kao zadrugu.

Istarsko zadružarstvo uopće kao i Gospodarska sveza za Istru u Puli radi su i razvijali se normalno do početka svjetskog rata. Kad je 1915. Pula evakuirana, osliša je i Gospodarska sveza, te se sklonila u Volosko, dok je odmah poslije rata, uslijed novih prilika koje su nastale sa talijanskim okupacijom, posvema prestala radom. Tako su istarske zadruge ostale bez svake više organizacije, bez svojih saveza. To je trajalo sve do druge polovice g. 1921, kad je u Trstu osnovana Zadružna sveza, ponajviše baš za potrebe istarskih zadruga i ne bez poticaja i nastojanja pok. Dra Ladinje.

Njegov je rad na zadružarstvu bio intenzivan i požrtvovan od samog početka pa sve dalje do pred samu njegovu bolest prije smrti. On je vodio računa o svakoj pojedinoj zadrugi i brunuo se za njezin rad i opstanak. Stalno je bio u vezi s vodećim ličnostima iz zadružnih uprava. Taj ga je cijelokupni zadružni rad angažirao u tolikoj mjeri, da je to bilo na ocitu i nesumnjivo štetu njegovih ličnih materijalnih interesa. To je vrijedilo osobito za Gospodarsku

Ko sem pozneje enkrat to zgodbico pričeval dr. dr. Ladinji, se je sladko nasmejal, rekoč »Ti si pa birikin, Rizzija si spravil v veliko zagato.«

Leta 1917 — mislim, da je bilo maja meseca — je bil sklican državni zbor na Dunaju. Tedaj sem živel na Tirolskem in sem imel v rokah razne važne podatke. Pod preteze, da grem obiskati težko bolnega sina — vojaka v Ljutomeru, mi je uspelo dobiti tridnevni dopust, in krenil sem v Ljutomer preko Dunaja. Javil sem se najprej pri dr. Ladinji, ki me je poslal k dr. Korošcu, ta pa k dr. Žerjavu, kateremu sem izročil marsikaterje podatke. V pogovoru z dr. Ladinji sem se prepričal, da je on v velikih skrbih radi našega naroda na Primorskem, toda, da ne obupuje.

Da je bil dr. Matko Ladinja ne samo veliki prijatelj nego pravi brat Slovencem v Istri, ki jih je ravno tako ljubil kot svoje rojake Hrvate, ni treba še posebej spominjati.

Velikemu dobrotniku, ljubljencu našega naroda v Istri ob 10-letnici njegove smrti hvala in slava!

Svezu. Kolik je on udio posla i brige oko Sveze preuzeo na sebe, najbolje dokazuje činjenica da je malo ko znao za službeno ime same Sveze, več su se gotovo svih interesentih u zadružnim stvarima obračali direktno na Dra Ladinju. Obračati se pismeno na Gospodarsku svezu značilo je pisati Ladinji u Pulu.

Na položaju istarskog prvaka, kao zastupnik u carevinskem vijeću, uz mnogo licih i poslovnih veza i poznatstva, te kao savjestan i korektan advokat, mogao je svoju odvetničku pisarnu i svoje odvetničke poslove bez svake sumnje dobro razviti i time sebi osigurati stalni prihod i pristojnu egzistenciju, pogotovo uz njegovu skromnost i male lične zahtjeve. Ali nije to učinio. Cijelo vrijeme dok je boravio u Puli odnosno u Istri ostao je siromah, s većnom brigom kako će vezati kraj s krajem i namaknuti porodici najpotrebnija sredstva, jer je polagao manju važnost na svoje privatne nego na opće narodne poslove, a pri tom je njegov rad na zadružarstvu bio na prvom mjestu, odmah do političkog.

Nema istarskog seljaka koji nije Dra Ladinju poznavao ili bar čuo za njega i koji ga ne bi spomenuo dobrom riječi. A taj dobar spomen i tu popularnost stvara je Ladinja jedino ustrajnim i požrtvovnim radom koji je istarskom seljaku donesao stvarnih i očeviđnih koristi.

Izvan svake je sumnje da su istarske kreditne zadruge temeljito iskorjenile lihvu več oko godine 1900. Istarski seljak nije više trebao da se u teškim prilikama obraća lihvarima i time stavlja na kocku svoj posjed i opstanak. Svuda su bile zadruge. Najprije samo naše hrvatske i slovenske, a kasnije — iz konkurenčije — i talijanske. Dobri i uredni gospodari mogli su sada uvijek i lako dići zajam uz povoljne uvjete, uz razmjerno niske kamate od najviše 6% bez ikakovih dajljih podavanja u naravi, kao što je to bilo prije. Oni su se time i služili u velikoj mjeri, najprije radi konkurenčije već postojećih tegobnih dugova, a kasnije i za najraznovrsnije potrebe vlastitog gospodarstva, oronulog i uzdrmanog u prijašnjim teškim prilikama. Već su samo time kreditne zadruge učinile seljacima vrlo veliku uslugu. Njihova je važnost porasla i uslijed djelovanja u drugim pravcima, osobito u pitani zadružne nabave živežnih namirnic i raznih gospodarskih potrepština. Pri tom je bila na istaknutom mjestu propaganda za upotrebu i nabavu umjetnih gnojiva. Cijela sjeverna, zapadna i srednja Istra služila se u velikoj mjeri umjetnim gnojivima već počasno od godine 1900 i dalje sve više. To je bio i prelaz od dotadanog primitivnog na intenzivno način gospodarenja. Posljedice su osobito u pogledu govedarstva bile očivide. Muka je istarskog seljaka ostala i dalje, ali je nestalo bijede i oskudice.

Istarski se seljak dobro sjećao prijasnjih loših vremena, vidio je i shvatil nastalu promjenu. On je znao i osjećao da od tega duguje najveći dio Dra Ladinji. I taj mu je dug otplačivao još za njegova života neograničenom ljubavlju i povjerenjem, a otplačuje mu ga još i danas, najlepše i najdostojnije dobrim spomenom i zahvalnošću.

Dr. ŠIME ŽUŽIĆ

„ZA NAROD SVE - ZA SEBE NIŠTA“

TRI SUSRETA S MATKOM LAGINJOM

Imao sam na žalost samo tri puta u životu čast, da se susretjem s Matkom Leginjom, — za pravo treći put samo pismeno, — ali ovo mi je bilo dovoljno, da neposredno upoznam veličinu njegovog srca i duše, dubinu osjećaja za našeg malog čovjeka, hrvatskog seljaka u Istri, radnika i djaka, a naročito svu odanost i ljubav, koju je istarski seljak izkazivao ovom narodnom vodjiju.

*
Prvi put bilo je to u Pazinu negdje godine 1907.

Sazvana je bila velika javna skupština Hrvata širom Istre u Pazinu. Glazbe odzvanjahu gradom dan i noć kroz dva dana. Sakupilo se u gradu oko deset hiljada Hrvata. Svako veće selo od Poreča do Učke i od Trsta do Pule bilo je tu zastupano.

Kao gimnazijalac otisao sam također na skupštinu pred općinsku vijećnicu. S balkona vijećnice govore naruđu sad jedan, sad drugi istarski prvak. Govori i Dr. Ribar iz Trsta, govore i prof. Matko Mandić i prof. Vjekoslav Spinčić, naši narodni zastupnici. U svom govorima svi se oni bave više pitanjima općenite naravi, višom politikom, koja je tada većma zanimala gradsko neosko stanovništvo. Dr. Matko Leginja govorio o potrebama hrvatskog seljaštva, o školama, kojih nema, i gospodarskom podizanju sela, o istarskim posušilnicama i drugim seljačkim gospodarskim zadugama, o budžetu hrvatske svijesti po selima, o potrebi sloge i samopouzdanja na selu. Nije poznjeo tako frenetičan aplaus kao drugi govornici, jer su većinom pljeskali gradjani, inteligencija, dok su seljaci samo tihu slušali sve govornike podjednako, bez pljeskanja. No pod većer prigodom razlaza i odlaska na kolodvor seljaci su spontano ispregli konje ispred kočije Matka Leginje i odvezli ga sami u kočiji na kolodvor od »Hrvatskog doma«. Primitivan hrvatski istarski seljak nije znao na drugi način pokazati, koliko voli svog narodnog vodju, i koliko su ga se dojmile riječi, koje je tog dana od njega čuo na skupštini.

*

Drugi put sam se našao već kao sveučilištarac s Matkom Leginjom u njegovoj odvjetničkoj pisarni u Puli. Tražio sam namještenje. Kud će nego k njemu, kao i svu drugi Istrani, kad su što trebali! Raspitivo se za pojedine poznatije seljake u mom kraju, o gospodarskim i školskim prilikama. Stao je odmah tražiti za mene kakvo odgovaranje namještenje u Puli i našao mi je kancelarijsko mjesto uz 35 forinti mjesecne plaće no bio je uvjet, da najprije vide moj rukopis, jer se onda još većinom pisalo rukom. Rukopis je bila moja najslabija strana. Na pokusu s rukopisom propalo je moje namještenje u Puli. Lijepo sam se zahvalio Dru Leginji na njegovom zauzimanju i vratio kući noseći

poruke i pozdrave njegovim i svojim znancima u mom rodnom kraju.

*

Još i treći slučaj.
Pod konac godine 1920. dobijem u Tuzli najednom pismo iz Zagreba s utisnutim »Ban Hrvatske i Slavonije«. Kasnje je to službeni akt, mislim, dok niješem pročitao, o čemu se radi. Nije bilo ništa službeno. Dr. Matko Leginja, ban Hrvatske, obraća se na mene, tada odvjetničkog pripravnika, s molbom, da se popitam za njegovog daljnog bratčeda, siromašku, koji radi kao obični stolarski radnik i istarski bjegunac u ugljenokopu u Kreči kod Tuzle, te da mu uručim malu pomoć od 200 kruna, koju mu šalje preko mene. Otišao sam odmah sa ženom tom radniku. Bio je nešto bolestan i vrlo slabo plaćen, premda inače veoma sposoban, pa mu je pomoci vrolo dobro došla. Rekao mi je, da bi bio volio, kad bi mu stric bio poslao kakvo staro ponošeno odjelo, jer da ga je molio za odjelo, a ne za novac. Stric da mu je medjutim odgovorio da nema na žalost ponošenih odjela, koja bi mu mogla poslužiti, jer da svoja odjela sam istroši tako, da više nisu za nošenje.

Svom rođaku u vrudniku preporuča ban Hrvatske, nek se ne žuri kući u Is-

tru, kamo nas starina mila sve zove, jer je njihov rodni kraj baš na medji, kao za inat zaposjednut. On će već sam javiti njegovima kod kuće, gdje se nalazi. Preporuča mu ujedno, da ne zaboravi da mu je rodno ime Leginja i da to ime čuva u poštenu i dobru glasu.

*

Koliki bi od onih na vlasti bili oklijevati, da na temelju svoje moći i položaja ne stvore svom rođaku, udoban i bezbrizan život na račun općenitosti ili na štetu pozvanih i sposobnijih, a kamo li da gledaju bespomoćno, da njihov rod oskudjeva u odjelu. Matko Leginja bio je čovjek sasvim drugog soja ljudi: čim viši, tim skupulognji, siromašniji. Kao banu Hrvatske njemu dolista nije bilo teško naći, sve u zakonskoj i besprikornoj formi, svom inaće sposobnom rođaku radniku bolji položaj. Ali ne, Matko Leginja, narodni ban Hrvatske, istarski seljački sin, ne će protekcije, znaće ne samo za pisane zakone, nego imade i svoju strogu savjest, koja mu veli, da ga narod nije postavio na onaj položaj, koji zauzimlje, da pomaze i bogati sebe i svoje, nego da pomogne svom narodu.

Za narod sve, za sebe ništa, to je bila njegova životna lozinka.

nama nabaci pitanje: od čega i kako se proizvodi papir na kom danas mi pišemo?

Tajac! Ni jedan djak ne samo u VII razredu, nego ni u cijeloj gimnaziji nije znao porijetlo i proceduru proizvodnje papira, tog svakodnevno i prijeko potrebnog alata, svakog pismenog čovjeka. A da ironija bude još veća, tek stotinjak koraka od gimnazije dimila se najveća tvornica papira u monarhiji Smith & Meynieri.

I već sutradan pokojni je Tade odveo djake u tvornicu i pokazao im način proizvodnje. Mnogo se od tada govorilo u školi o potrebi praktičnog rada za narod i kako u životu sve znanje, sva mudrost, ništa ne znači, ako ih se praktično ne provodi u djelu.

I zaista kada čovjek prati kasniji rad Leginje, vidić će da su riječi Tade Smičiklasa pale u ovom slučaju na plodno tlo. Refreni u Leginjinim basnama i pjesmama pokazuju tu tendenciju. A tako i sav njegov kasniji rad na polju gospodarske emancipacije hrvatskoga seljaka u Istri.

U nizu drugih detalja iz Leginjina života možda nije loše da se i to zabilježi.

*

Još je bilo susreta s barba Matom, nokad bi svatko sve svoje susrete s njime zabilježio izišao bi, istina, lik barba Martin u potpunom svojoj veličanstvenosti, ali bi i knjižurina bila pregođena.

Bio sam pokrenuo »Istru«. Zamolio sam ga, da mi nešto napiše za prvi broj, kako su to učinili Spinčić, Trnajstić i drugi. On je ležao bolestan. Poručio mi je, da mi šalje svoj očinski blagoslov, ali da pisati više ne može.

Medjutim tek što se malo pridigao eto ga k meni. Bilo je već uveče kasno, nekako poslije 8 sati. Redakcija je bila u mom stanu u Boškovićevoj 20, no na vratima stana nije bilo nikakve tablice.

Barba Mate je došao u kuću, u pratnji svog nečaka, i uputio se ravno u podrum. Tapkali oni po podrumskim hodnicima, dok se nijesu namjerili na kućepaziteljicu, koja ih je uputila, da nekakav Istranin stanuje gore a ne u podrumu. I došao je k meni, čudeći se nemalo.

Dobri naš barba, skroman kao uviđek, bio je uvjeren, da sve što je istarsko mora biti skromno i siromašno. Nije mogao zamisliti, da bi jedan istarski list mogao imati svoje prostorije drugdje nego u kakvom podrumu.

Nije dugo potrajal i ja sam ga vidiš posljednji put. Na odru! Što se je zbiljalo onih dana u duši svih nas, ne bih mogao reći. Svatko od nas to u ostalom i sam zna...

Koracao sam u nepreglednoj povorci i plakao cijelo vrijeme poput svih ostatih Istrana, kao malo dijete. Osjećali smo, da je umro veliki Istranin, kakvi se radaju možda jedamput svakih 100 godina.

NAŠ DOBRI BARBA MATE“

Bio sam tada — iako nešto stariji dječak — u pripravnom razredu za njemačku gimnaziju u Puli. Pokojni moj otac došao je u Pulu po nekome svome poslu kod dr. Leginje te je i mene poveo sa sobom. U predosoblju odvjetničke pisarne čekalo je više ljudi, ponajviše seljaci iz okolice Pule a i iz dalnjih krajeva, kako sam razabrao već tada po nošnji i gorivo našega svijeta.

U radnju sobu ulazili su po jedan ili dva čovjeka. Već je bilo podne davno prošlo, a jošte je mnogo svijeta čekalo u predosoblju. Kao znatljelan momčić promatrao sam sve oko sebe, slušao razgovore naših ljudi. Razabrao sam, da ovaj naš svijet goji osobito poštovanje prema dru Leginji zbog njegova poštovanja i ljubav zbog njegove dobrote. Čuo sam riječi »naš dobr«, »naš dični barba Mate«. Nisam jošte nikada do tada vido Leginju. Stvorio sam si u mašti pod utjecajem onoga što sam čuo neku posebnu sliku o njemu.

Vrata se otvore. Vidim čovjeka male stase, četrdeset godina. Prijazno lice nosi malu bradicu. Kroz očale — zlatom optičene — gledaju male dobrohotne oči. Čujem ugadan glas: »Dragi ljudi! Podne je već prošlo. Treba da se okrepimo. U dva sata nastaviti čemo«. Prisutni svijet okupi se oko Leginje. Netko bi rado, da upita štograd o svojoj već predanoj stvari, drugi vele, da imaju hitnu stvar. Sve strpljivo, ljubazno — iako ozbiljno — sluša »naš barba Mate«.

Moj otac, koji takodjer nije došao na red te je kanio poslije vratiti se, ode u društvo s dva naša čovjeka iz Vođnjanštine. Vani je bilo živahno — mesopusni pojednjeljak. Otac me povede u gostionicu k jednome svome znancu iz Pazinštine. U gostionici sjedjeli smo za stolom s nekim ljudima iz Poreštine. Priopovjedali su oni, kako su stradali zbog svog narodnog rada. »Lipo nam je govoriti naš dični barba Mate, lipa nas je uputia. Sve će dobro biti. Za takva čovjeka pošti bi u ogan, ako triba.«

Bio sam tada nezreli dvanaestgodišnji dječak, ali sam u duši osjetio da poštujem, dobrota, ljubav znače najveću vrijednost za čovjeka, za narod.

*

I kasnije sam, kao odrasli čovjek imao prigode, da dodjem u doticaj s Leginjom. Njegova plemenština, njegova požrtvovnost i nesebičnost — a i siromašnina — uputivale su čovjeka dobre volje, kakav valja da bude idealni narodni radnik.

M. Leginja ostavio nam je bogatu baštu plodnog idealizma Prof. S. S.

ERNEST RADETIĆ

LAGINJA I ZAPADNA ISTRA

DA SE UPOTPUNI LIK MATKA LAGINJE

Kad bi danas ma koga Istranina, Hrvata, koji je prešao četrdesetu, upitali ima li kakvu uspomenu na Matka Leginju, uvjeren sam da bi svatko znao o njemu nešto reći.

Jer Matko Leginja poznavao je, tako reći, svakoga našeg čovjeka u Istri, kao što je i svaki naš čovjek, bio on radnik, seljak ili intelektualac, poznavao njega i došao u životu sigurno barem jedanput s njime u lični doticaj.

Ja sam ga prvi put video kad mi je bilo dvanaest godina. To je bilo 1912 u Tinjanu prigodom proslave 100-godišnjice rodjenja biskupa Jurja Dobrile, no čuo sam o njemu davno prije. Kod nas na Poreštini, naime, pojam Hrvatsva i narodnosti bio je s imenom Leginjinim tako tijesno povezan, da se jedno bez drugoga nije dalo ni zamsiti, jer nijedan drugi narodni prvak nije uspio steći u Vlašiji toliku ljubav i bezgraničnu privrženost kao Mate Leginja. Spinčić je jedne godine proveo u Baderni cijelu jednu zimu kod tamošnjeg našeg župnika. Zuccon je dugo vremena bio odvjetnik u Poreču, ali Vlašija, kad je trebala savjeta i pomoći išla je ipak samo barba Mati u Pulu. Bezgranično je bilo povjerenje zapadne Istre baš u Leginju.

Mnogo godina kasnije pričao mi je Leginja, kako mu je rad ispočetka bio baš na Poreštini najteži. Ljudi su ga dočekivali s velikim nepovjerenjem, kao »Kranjca« i trebalo mu je — reče mnogo progutati, dok mu je zapušteni, iskoristavan i nacionalno potpuno neosvješteni Vlah, pristupio iskreno i otvoreno. Ali je zato i on za gospodarski i nacionalni preporod za-

padne Istru učinio zaista vanredno mnogo.

Vidio sam ga dakle prvput 1912 u Tinjanu. I tada sam upoznao što je Leginja bio narodu. Na tribini pred Defaromku kućom izredali su se na tinjanskom trgu mnogi govornici. Bilo je klicanja i odobravanja svakome. No kad se pojavio Leginja oduševljenje je natkrililo sve, što sam ikada u životu video. Na mene, malog jedva probudjenog dječačića, napravilo je to veličanstveni utisak. I ja se danas, skoro 30 godina nakon toga sjećam skoro cijelog njegovog govora. I da mi prostor dopušta, mogao bih ga na pamet ponoviti.

To nije nerazumljivo: zamislite se ljačko dijete, maloga Vlaha, koji prvi put gleda licem u lice legendarnog Matu, o kom je sva Vlašija govorila ko o Bogu. A on k tome u svom govoru spominje pred ovolikim mnoštvom čak i moje rodno mjesto!

S koliko zanosa smo, i vjere, gledali onda u bolju budućnost naroda našeg u Istri!

*

Osam godina kasnije video sam ga po drugi put. U Zagrebu. Ilicom je prolazila nepregledna povorka naroda s lampionima u ruci. Bila je večer. Rijeka se mnoštva valjala užbrdo Dugom ulicom. Historijski Markov trg bio je nabijen glavama. Zagreb je došao da prozvati novoga bana. Klicalo se, pjevalo, oduševljenje je raslo. U to se na prozoru banskih dvora pojavio on. Stari naš, dobar barba Mate. Ban Hrvatske, Slavonije i Medjumurje. Urnebes Delirij oduševljenja.

Nikad kao u tom času nijesam toliko požalio, što ga sada njegovi Vlasi ne mogu vidjeti: da im progovori s prozora drevnih banskih dvora, sa stolice slavnih hrvatskih banova.

Nije više bio ban. Zadržao si je tek mici sobicu u Odjelu za bogoštovlje i nastavu. Došao sam k njemu.

Poznavao me je — reče — po čuveću. Živo se zanima za moje rodno mjesto. Poznavao mi je i oca i majku, a znao je i gdje mi kuća stoji: sućice zadrugi, koju je on stvorio. I za sve susjede se je zanimaо. Svakog je se ljakovo poznavao. Ovo njegovo zalaženje u detalje neobično me obradovalo.

Tom mi je prilikom ispričao i jedan detalj iz svojih mlađih dana, koji je jamačno nepoznat, pa neće biti na odmet, ako ga iznesem.

Koji je bio povod, da se je Leginja bacio na praktičnu, ekonomsku stranu političke organizacije hrvatskoga naroda u Istri? Na politiku sitnoga rada, od kojeg ima narod najneposrednije koriisti.

— Bilo je to na tadašnjoj hrvatskoj gimnaziji na Rijeci. Leginja je bio u VII. razredu. Mnogo se učilo — pričao je Leginja, — mnogo skandiralo grčke i rimske klasične, vještinom koja je zaviljavala. Učilo se povijest Asiraca, Babilonaca, Indijaca i Egipćana, Grka i Rimljana i sve detalje svih mogućih ratova.

Jednoga dana došao im je iz Zagreba za profesora Tade Smičiklasa. Divio se čovjek njihovu znanju. Medjutim u razgovoru o babilonskim opekama, egipatskim papirusima i grčkim pergamen-

ima prikaze, da odrasli čovjek imao prigode, da dodjem u doticaj s Leginjom. Njegova plemenština, njegova požrtvovnost i nesebičnost — a i siromašnina — uputivale su čovjeka dobre volje, kakav valja da bude idealni narodni radnik.

M. Leginja ostavio nam je bogatu baštu plodnog idealizma Prof. S. S.

Matko Ladinja — književnik

Fragmenti njegova literarnoga rada

Međnar u Istarskom selu B.

(Odlomak iz Ladinjinih »Istarskih pričica«, koje su izlazile u zagrebačkom »Vlencu«.)

Liep je to zanat biti zvonar u istarskom selu B. Zvonar, međnar, požup, nonzolo, sakrištan, sve su to njegova imena. On je plemić kao i Španjolac, koji je u graničara tražio konak vičuć mu, da je: Don Rodrigo Murciados Marquis de Duero Cuancho Grand de la Espana, a graničar povikao iz ognjišta, da neima mesta za tolike.

Da, ljudi moji, liepo je biti međnar u selu B. i u svakom manjem selu, gdje se još nije ugnjezdilo jakobinstvo, to će reći, gdje još ima čeljadi, koja bezuvjetno vjeruju u sve, što zvonar priповieda.

Ta kako i nebi vjerovali, kad jedini on znade »plovanu« naći u silnih knjižurinah »vanjelje i pištulu« i druge molitve; on se razumije u pratiku*) bolje od ikoga dapače oštem kritikom često udari na željeznoga pjevca, koji vrteć se okolo osi na vrh crvenoga zvonika pokazuje, koji će vjetar puhati. Međnar znade mudro reći: peteh kaže jugo, od mora bura okrenuti. I zbilja za koji dan popuše bura i djevojčice žalobno pjevaju:

Bura puše, da bi jugo bilo,
Po jugu bim draga pozdravila!

U župana visi velika ura pozidnica. Lice joj začaćeno, crno kao mumiji. Konopi, na kojih batovi vise, debeli. Sad propuh, sad vlaga neda, da županova ura dobro ide. A šteta je da stoji, jer crkvene još neimaju i susjedi su se dobro priučili na ovu. Što velju susjedi, cielo selo... Kad zabrenči dvanaest, tko ju prvi čuje, bježi zvoniti podne, osobito, ako »su gospodin plovan kamo otišli«.

Šteta, da takov regulator svih djelovanja Evinih sinova stoji mirno, nepomično. Al kamo s urom? Na Rieku? u Trst? Bože sačuvaj; neće one gradske varalice popraviti kako treba. A Solari u Pazinu, koj je krasno popravljao ure od davnina je jur pošao bogu na račun. U Kranjskoj ima dobrih urara, al je Kranjska daleko. Još ostaje jedino ufa-nje — međnar.

Dodje međnar, izvadi uru dostojanstveno sa stiene i nosi ju kući sa svimi batovi. Očisti uri lice, izriba joj nos, povrava kazala, što su djeca iskrivila, izbrisce stare rimske brojeve i piše arabske, ili kako bi on rekao »hrvatske numere«, koje svi poznaju. Što zato, da mu brojka 6 dodje na šest i pol. To je malenkost. Ta glavno je našim seljakom, da ura liepo glasovito zabrenči svako toliko po jednu uru više.

Poslije te operacije, nastavi ju na zid, podloži ju zagvozdićem, da ravno stoji, naravna konope, opuše kolešca, namaže ih gustim uljem iz lužernice, sa starim kokošnjim perom i pazi i proučuje...

Za nekoliko dana evo ure opet na županovu zidu. Na konopih ne vise samo batovi. Malih bata je nestalo, debeli uzli pokazuju mjesto, gdje bijahu mali bati; a veći imaju uza se po komad čavla, podkove, pet šest lotih starijske mjere i kojekakvih ostanaka iz boljih vremena. Ura ide na dlaku i međnar baš po njoj podne zvoni, da dokaze, kako ura pravo ide.

Bili su kišoviti dani. Konopi se napili vlage cureće iz zida, prah, vlaga i čadje u koleščih ure učinile su mixtum compositum, od koga mora da sustane i županova ura. Međnar malo očisti i poveća težinu batova, pak mora, da se okreće!

Ali da, pripovjedajte vi to komu u selu B. Bit ćete Jakobin, jer nevjерujete, da je u našega zvonara viša inteligencija.

Treba li Vam komu nabiti kabao ili golidić, složiti buricu, u kojoj se težakom nosi jesti, još jedan obruč postaviti na kadu za mrsno, treba li razadniti i opet podniti bačvu, hoćete li podrezati utore nna čabru za zelje — sve

će Vam to međnar učiniti, jer on ima k tomu sve sprave i pokojni mu je otac i djed i pradjet bio međnar i otac je sina učio. Jeli vam se na škrinjici ključanica pokvarila, jeli vam se pero na ključu smrivilo, popravit će međnar. U tom selu od 30 kuća zvonarovo stan je jedina radionica, tamo ima sto zanata. U njegovom se domu naše selo diže iz poljodjelskoga u obrtni stadium.

Malicu, što je otcu nosila objed u dolac, ujede zmija! Sve se sleti, da ju tješi i veži nogu, traži kamen, na koji je onaj čas stala, te pritišći na ujedinu. Sve ništa nepomaže. Treba skočiti po međnara. On ima lapiš, on će razpisati.

Krava na jedanput izgubi mlijeko. Nije drugo, nego ju je tko urekao. Uročna je. Treba poći po međnara, da na vratih staje načini mudro slovo ili salamunski križ. Onda neće nikakova pogon u štalu i rijavka će opet imati mlijeka.

Treba li kakvu poslu bezpriskorna svjedoka? Eto zvonara, koj se uvjek bavi božjim stvari, te si neće ogriešiti duše.

Ali sve je to ništa! To su stvari ovo-ga sveta, radi tih umjeća naši ljudi samo rado imaju zvonara; ali je drugi razlog, zašto ga poštiju, zašto ga nekud strahom gledaju.

To su religiozna čuvstva.

Zvonar je svim »kum«, jer je pri krstu i pri ženitbe uvjek u crkvi. On po-maže diete umakati u ledenu vodu to-plom onom vjerom, koj je još nitko na-hudio nije. On ravnala mladoženje i ne-vjestice. On pred ljudmi pri vazmeno-izjavili na glas moli »Izjavili se bogu svemogućem«, pa tako birokratičnim tonom, kao da bi ti rekao: Il se imaš pokajati, il će metla rabiti. On znade i latinski. Da ga čujete kako brzo izmoli »confiteor« na pristupu mi-se. To vam ide kao po loju. On smije u crkvi na glas govoriti, kad je potre-ba; a kada pobira »limozinu« pak vidi da je tko zadremao, onda mu samo škrabicom potrese po glavi, i žig vje-čne sramote stoji na onom čeljadetu!

Još je tamno! Treći pjetli pjevaju i samo na daleku istoku vidiš kako se obzorje počelo razsvjetljivati; dani se, zora puca. Tko će tu dobu sam u crkvu, u onu mrtvu tišinu, kamo zalaze samo prevarene i nesretne duše, jer nemare za družtvu, jer na glas mole, i sam bog jih čuje, dobri bog, koga se mnogi ljudi tek u nevolji spomenu. Ide zvonar i za-zvoni »juternjicu«, »sveto jutro« »zdra-vo Mariju«. Budni gospodari, tko u po-steljah, tko na ognjištih, boga mole; zvonar jih je opomenuo.

Brda i doline buče od striela i gro-

mova, crne oblačine nebo kriju, samo se je nad onu okolicu spustio bijel oblak kao velika siva ponjava. Bit će tuče (grada). Zvonar bježi u crkvu, zazvoni na oblake mutno, turobno, kako sa-mo on znade. U bližnjem selu više ne-zvone, jer je pogibeljno, pak »su tu mladi pop zabranili«. Oblaci se raznesu, nebo se razvedri, blago sunce nad selo trakove upre, kao da bi htjelo reci: što se bojite vi malovjerci, to onaj, koj je gromove slao, držao je isto doba mene u ruci, mene svoje diete, početnika i uzdržatelja života! — Seljani hvale Bo-gu i blagosilju međnarovu ruku.

Zapne se razgovor o pokojnom go-spodaru Marku. Davno je, što je umro. Međnar govori: »Bio je čovjek, bog mu se duši smiluj; ja sam mu pozvonio!« To će reći: Ja sam već trideset godina zvonar. Ja pratim ljudi na onaj svjet. — Međnar znade i mnoge poslovice i čita pobožne knjige i mudro govori. On neće reći pred djecom: »Zvanka je ro-dila«, nego: »Bome kuma Zvanka su išli, pitam prošćenja, va slamu«, ili »ku-ma Zvanka su se hvala bogu razprtli«. Kad i on umre, ostaće za dugo u spo-menu svojih domorodaca i mnogo krat-čuti će se: Pokojni međnar bio bi rekao tako i tako! Kada ti Bog nije dao bo-lje sreće, vjeruj brate, da je najljepše biti zvonar u istarskom selu B.

LAGINJINE BASNE

NA MIŠJEM ZBORU

Sastale se mišje glave u gospodske sbore,
Jer ih mačke ljuto dave, da se dogovore,
Kako bi se obranili suvražniku svomu
I još dugo poživili na svetu ovomu.
Jedan stari miš ustane, govoriti zače,
(Svih do britkih suza gane, sva skupščina plače:)
— Na noge se, deco moja, miševi junaci,
Nije mira ni pokoja, dokle staroj maci
Neskažemo, da smo živi, da se branit znamo.
Moji vlasti već su sivi, poslušajte samo:
Nije prošlo jednog dana, poštenja mi moga,
da n' mačka ovog stana ubila nam koga.
Ja izgubih dična sina i kćer jedinicu,
Ona će nam sotonina svu poklati dicu.
Da se tomu obranimo, ne budite gluhi,
Zvono za vrat privežimo staroj pepeluhi;
Pak ćemo ju vazda čuti, kada blizu bude,
I moć ćemo pobegnuti od nevolje hude.
— Bog te živi, starče stari! — družina zacika;
— Ti si, koji za nas maril — svuda nasta vika.
Al kada je činit bilo, što su odlučili,
Svaki čuva svoje tilo, neće proti sili;
Pak jednoga nogu boli, a drugoga glava,
A tko sebi još najvoli, u kutiu spava.
Ni sad mačka okol vrata zvonca još nenosi,
Nego mirno miše hvata i glave jim kosi.

Tako mnogi čovek ludi praznu slamu mlati,
Vi ako ste pravi ljudi, poslujte, Hrvati.

Ova i ostale basne uzete su iz Ladinjinе knjižice, koja je izšla u Kraljevici godine 1876. — ali je 24-godišnji autor ostao anoniman. Objavljujemo ih ne dirajući ni u jezik ni u pravopis — tek su naslovi od nas. (Ur.)

OCU NAŠEG MALOG PUKA

Dr. Matko Ladinji o desetgodišnjici smrti

Deset dugih ljeta već Te zemlja krije
I prolaze dani sve crni i sivi,
I nevolja teška Tvoju braću bije,
Al u zemlji Tvojoj Duh Tvoj dalje živi.

I za dana tmurnih i za gluhih noći
Kao priča neka modra iz daleka:
Jadnom rodu kaže da će zora doći...
I narod se nada, vjeruje i čeka.

Tvoje moćno sjeme ne može da gine
Proljeću se nada i još suncu jaku,
Jednom će ko Feniks da se k nebu vine
I biti će konac i jadu i mraku.

Spavaj, Oče, tiho — rod Ti kaže cijeli —
U kućice male kad se sreća vrati,
Kad zaore zvona sa crkvica bijeli'
Na pir nove sreće i Tebe će zvati!

SPLIT, u ožujku 1940.

RIKARD KATALINIĆ - JERETOV

Kako koga učiš...

Tužilo je lopova Pavlihu
Da je janje ukrao na tihu.
Dat će morat štogod najdu mesa,
I još morda vražnjeg imet plesa.
Išće Pave vokata Žaneta,
Da ga pita pametnega sveta,
Kako bi se obranio sudu;
Pak će dobro platit mu na trudu.
Šjor Žaneto govori mu tih:

— Lahko za to, moj Brate Pavliho!
Kada sudac na tebe nasrne,
Ti nereci ni bele ni črne,
Nego gledaj zapanjeno gluho,
Šviči, mrmlji, česi se za uho;
Pak te reći: čeljade je nemo,
Po zakonu sudit ga nesmemo, —
A za trud mi mesa pol prinesi,
Ako nimaš cvancike u kesi. —
Sve Pavliha lepo učinio,
Kako mu je dohtur govorio;
Sud ga sudi »niš mu se nemože«,
Prišlo mu je, očuvaj nas bože. —
Kući šeće slobodan Pavliha,
Govori mu Šjor Žaneto s tiha,
Neka k njemu z mesom se navrne;
Al Pavliha ni bele ni črne,
Nego gleda zapanjeno gluho,
Šviči, mrmlje, česi se za uho...
Nemore zlo seme dobra ploda dati.
Kako koga učiš, onako će znati.

Mrkodin vučina

Gorom šeće stari Turko psina,
Susretne ga Mrkodin vučina.
Turko vuku tih progovori:
— Čuješ, brate, vi ste vuci nori,
Van ne smete iz gore zelene,
Tu kukate, tu vam mladost vene.
Iz kože vas goni svako pseto,
Mršavi ste, kako gladno leto.
A ja lepo prebivam u selu,
Svi mi ljudi počast kažu velu.
Kad gospodar za stolom blaguje,
Što ostane, meni namenjuje.
A kad pridi gospoda i gosti,
Onda brate svega imam dosti.
Uprav sad mi meštar kuću zida,
Moć ću spavat od vida do vida. —
Vuk se s pasom odputi u selo,
Jer bi mu se bolje živit htelo,
Al kad bliže približi se bratu,
Zapazi mu kolobar na vratu;
— Sto ti j' ovo preko vrata kolo? —
— Tu me svežu, da ne grem okolo. —
— Aja borme Turko pobratime,
Ja nebim htel u nijedno ime
Zgubit ovu slobodu u gori,
Makar da sva nevolja me mori. —
Gre Mrkodin, gde je bio prije,
Bit će sam svoj, barem vezan nije.
Zapamt oву basnu, puče,
Gledaj svoj bit, kako mrki vuče

V. C. E.

Dr. Matko Ladinja i - pjesma

Uz neke male uspomene

Godine 1869, izšao je u Trstu kolar »Istran« sa kraćim sastavcima nekih istarskih djaka. Taj mali kolar izšao je i iduće godine. U njemu se posred ostalih javio s jednom pjesmom — Matko Ladinja. To bijaše negdje pod kraj njegovih gimnazijalnih nauka.

U Kastvu su se oduvijek gajile muzika i pjesma. A kad je Ladinji bilo četrnaest godina, otvorena je u gradu Čitaonici. U njoj je vedrio i oblačio pop Andre Marotti-Jurjanic, snažan, svestrano obrazovan duh. Umro je godinu dana prije no sam se ja rodio, ali mi je još u mojoj ranoj mladosti bio tako oštros prikazan, da mi se je nekud uvriježio u dušu, kad sam stao da pišem roman iz onog doba, »Pod sunnjom«, njegov je vanredni lik ušao nekako sam od sebe u ono moje djelo. Jurjanic je pratio i stihove. Od njega je i ona pjesma »Kastav u fanju«:

Nek strepeću ribe u moru!

Nek ostave zveri goru!

Mora valje past mrtav,

Koj potkapa naš Kastav!

Ta je pjesma ujedno s nekim drugim njegovim kiticama kružila uokolo, i četrnaestgodišnji mali Klančić Ladinja morao je da s udivljenjem gleda u njenu auktoru.

Godine 1867 priredjena je u kastavskoj Čitaonici zabava, kojom je prilikom bolježljivi djak Ivan Lukić deklamovao neke svoje pjesmice, i bio je nagradjen burnim pjeskom. Sa svoga kutića pljeskao mu je i on — mladi Mate.

Ali Kastavština imala je tada i jednog mnogo jačeg pjesnika: Mata Baštjanja. I neke njegove pjesme kružile su uokolo, po gdjeako pale su u ruke i mladome Ladinji. I dok ih je čitao, osjećao je u sebi neodoljivu želju, da je i njemu izraziti u onako lijepom obliku samo nešto od onoga, što mu tinja u mladjahnom srcu.

Ne potraja dugo i iz one iskre izvi se plamenčić, iz srca otpočeli izlaziti stihovi, koje je on u onim prvim godinama krio od svijeta. Jednu je ipak dao u onaj kolarčić, što su ga izdavali neki istarski bogoslovi i sveučilištarci. Ali uto se pred njim otvorio život s novim odgovornostima, borbama i stradanjima. Za svoje školovanje primio je od svoje kuće tek nekih jedanaest florina — ostalo trebalo je sve sam odnekud da iskucka. Poslije su se nagomilale još veće i teže odgovornosti, proširilo se i područje rada i svakojakih borba: nije njemu ostajalo vremena, da se povuče u kakav tih kutić i da se upušta u pjesnička razmatranja. Put što ga je odabroao, bio je obasut trnjem, ali ma kolike bile nevolje, nedaće i protivnosti, što ih je sretao, može se reći, na svakom koraku, ni jedna od njih nije mogla da ugusi pjesnika, što je u njemu drijemao. Čitav život ostao je Ladinja pjesnik, čovjek pun najplemenitijih osjećaja, nježan i mekan. To pokazuju mnogi njegovi izrečeni govor u Saborima i na javnim zborovima kao i u novinskim člancima, proglašima — jednom riječi u svim sastavcima, kojima se on obraćao k narodu. Ma da su te njegove besjede bile namijenjene samo jednom kratkom času, jednom malenom skupu ljudi, one su — kad više, kad manje — nosile na sebi pečat miljenika Vila. Nije se Ladinja zadovoljavao jedino time da svojim čitacima ili slušaocima pruži što više sadržaja, on se trudio (a često i nije trebao da se trudi) da im taj sadržaj iznese i u što ljepšoj formi. Poznavao je jezik, neprestano je tragaо za njegovim bogatstvom bilo u životu govoru bilo u narodnim umotvorima, naročito pjesmama.

Mnogo je takvih narodnih pjesama bilo posijano po svim istarskim krajevima, u selima i po gradicima na kopnenoj Istri i na otocima. Nemalo je toga dragocjenog narodnog blaga otišlo u zaborav, dok je novije vrijeme onim ostacima ostatak prijetio konačnim istrijebljenjem. Trebalо ih je dakle što prije pokupiti i uređiti.

S kakvim je zanosom pristupio tome poslu naš Ladinja! Ko zna, koliko se je puta u one dane izvila iz njegove blage duše želja: da mi je dojivka ostati na ovom izvoru, slušati mu stoljetno žuborenje, napajati se, nadahnjivati se na njemu!... Ali to je bila samo jedna požarna željica, bez ispunjenja! Jer dva koraka odanle stajao je čovjek, njegov čovjek, bespravan i od svih zapušten. Trebalо je nešto učiniti da se tome ubogaru vrati njegova prava, da ga se pridigne, da mu se namakne jedno mjesto pod suncem. Trebalо je da iz potreke sabornice odjekne rodjena riječ, koja će gospodi Latinima pokazati da onaj bespravnik još nije umro. Trebalо je trgnuti i one u Beč...

Tegoban i mučan posao, koji je već sam za sebe iziskivao potpunog čovjeka. Zato nije bilo druge, nego — mada i s tugom u srcu — redi pjesmi: z bogom!

Ali on joj se ipak vraćao, ma i samo s vremenom na vrijeme... Naročito kad je bila riječ o tom, da se narodu ulije nešto, što bi imalo da zadje nešto dublje u dušu. Tako su nastale i one »Basne«, što ih je u Kraljevcu stampao, a mi ih

— onda sasvim maleni — gutali kao najsladje poslastice.

Turko vuku tiho progovori:

— Čuješ, brate, vi ste vuci hori!

Van ne smete iz gore zelene,

Tu kukate, tu vam mladost vene...

A ja lepo prebivam u selu,

Svi mi ljudi počast kaže velu —

U ovaj mah pada mi u pamet zgoda, što opet dokazuje, kako mu je pjesma bila prirasla srcu. Pošto je u prve godine rata svoju porodicu smjestio u Zagreb, on se je često vraćao u Opatiju, da barem u nekim gospodarskim stvarima, održi vezu s narodom. Tada sam ga i ja posjećivao, i nerijetko se dečaval, da bi nam razgovor nekako sam od sebe skrenuo na lijepu knjigu. Jednog mi dana reče:

— Odredjen je dan procesa protiv dra. Tresića. Ovih dana idem u Gradac, da ga zastupam. Moja obrana u glavnom je gotova, htio bih još samo da zavirim u drugu svesku Vukove zbirke narodnih pjesama. Imate li je možda u gimnaziji?

— Imam je ja u svojoj biblioteci. Idem da vam je donesem.

— Baš mi je drag! Ima u toj zbirici pjesma jedna, koja će mi dobro doći na procesu.

Malo ima advokata, koji se na sudovima pozivaju na pjesme, pa ni onda, kad na optuženičkoj klupi sjedi kakav literat!

Ali Ladinja nije bio advokat. Nije bio advokat u običnom smislu te riječi... Često se spominju njegove »Istarske pripovijesti«, što su pod kraj sedamdesetih godina izašle u zagrebačkom »Vijencu«, koji je tada uredjivao August Šenoa.

Minogi odlomci tih »Pripovijesti« prave su pjesme u prozi. Ja sam došao do njih negdje god. 1885 i sjećam se kako sam negdje u prilog našim težnjama...

Tolika je eto bila njegova vjera u pjesmu.

petnaestgodišnjem dječaku, ostavile dušok trag. Ladinja je imao oštros oko, vanredno pronicav duh, a to sve izbjija i u onim njegovim »Pripovijestima«. Rado priznajem da su ona njegova fina i duhovita zapažanja u njima vršila već u onim dalekim danima izvještaj utjecaj na mene — one »Pripovijesti« bile su — ako smijem reći moje prve učiteljice, one su mi prve pokazale put, kojim treba poći, a što je još više, one su nemalo pridonijele, te sam na ljude i na stvari oko sebe stao da gledam sasvim drugim očima, s većom pomnjom, s dubljim zanimanjem i jačom ljubavlju. I kad sam nekoliko godina poslije naišao na Turgenjevije »Lovčeve zapiske«, moj je put u njih bio otvoren, a tako i u ljepote drugih djela Ivana Turgenjeva, koji je tada postao i do dana današnjeg ostaо majstorski najsjetljivim literarnim idealom. Zato i su mi u najljepšoj uspomeni ostale one »Pripovijesti«, u kojima se je dr. Ladinja u velikoj mjeri ispoljio kao rodjeni pjesnik svoje zemlje.

Onda je došlo da se nad tom njegovom zemljom nadvija strašan oblak što je najednom ugrozio čitavo njegovo životno djelo. Oni, što mu bijahu u ono udesno vrijeme blizu, znaju, što je on sve pokušao, uradio i digao, da od svoga ljubljenoga kraja odvrati opasnost, što mu je prijetila. Medju ostalim iznio je i jednu staru pošuricu knjigu, onu, u koju je u mladim danima skupio pjesme, što su se ili rodile ili zadobile svoj novi oblik u Istri, na Cresu, Krku i Lošinju. I kazao:

— Ako im ne dostaju svi ti stvarni argumenti, pokažite im ovu knjizicu: u njoj će naći nešto, što možda najjače govori u prilog našim težnjama...

Tolika je eto bila njegova vjera u pjesmu.

LAGINJA V OČEH DR. TUME

Dogodek o istarskom saboru v Poreču od 23 avgusta 1883 (»Gospodo Latinu...«) ni bil le značilna epizoda iz preporoda Istre, ampak pomemben začetek odločnega boja, ki ga je vodil dr. Ladinja nepretrgoma v teku dolgih in težkih 30 let prav do začetka svetovne vojne na domaćih tleh. S takim nastopom si je predobil med našim ljudstvom najširo popularnost in neomajeno zaupanje, da je to mož, ki bo znal izvojevati istarskemu trpinu lepo bodočnost.

In prav ta narodov glas o Ladinjinu dosledni odločnosti, ki ga je bilo večkrat slišati od naših starih še v raznih varijantah, mi je prišel na misel, ko sem čital v knjigi dr. H. Tume »Iz mojega življenja« kako je l. 1916 predsednik tržaške odvetniške zbornice skušal pregovoriti njega — dr. Tuma — da bi vložil prošnjo za vpis v odvetniško zbornico v italijanskem mesto v slovenskem jeziku in mu stavljal za vzgled med drugimi politiki tudi dr. Ladinjo, ki so baje vsi vložili le italijanske prošnje. In to priliko uporablja dr. Tuma, kako je on »internacionalec« bil narodno bolj odločen nego ostali kolegi, ker je vztrajal s slovensko prošnjom. Tak Tumov očitek, znajo presoditi vsi, ki vedo, kolika je bila razlika med prilikami leta 1916 in onimi 40 let poprej v Istri!

Enako se mi zdi neosnovana Tumova ugotovitev, da je med prof. Spinčićem in dr. Ladinjo vladalo »očito nesoglasje«, tako da je Ladinja ob Spinčićevem »tek movanju in raztroju narodnega življenja silno trpel«, ko se je nudil na Dunaju leta 1897. Na srečo pa mi je ostalo v živem spominu, da sta prav v oni dobi nastopila oba istarska poslanca na nekem sijajnem političnem shodu v telovadnici v ulici Farneto v Trstu in sta skupno nekako prevzela zastopstvo

tržaških Slovencev v parlamentu, potem ko je okolina zgubila svojega poslanca Nabergoja leta 1897. Bili so to burni časi in veliko važnih vprašanj se je javno pretresalo. Prvi je govoril prof. Spinčić, kakor vedno rezko in ognjevit, da je kmalu vnel hvaležno množico zborovalcev.

Za njim pa je dr. Ladinja poljudo a temeljito razpravljal s pravnega stališča o neprestanem kršenju pravice v teku dolgih in težkih 30 let prav do začetka svetovne vojne na domaćih tleh. S takim nastopom si je predobil med našim ljudstvom najširo popularnost in neomajeno zaupanje, da je to mož, ki bo znal izvojevati istarskemu trpinu lepo bodočnost.

In to prav ta narodov glas o Ladinjinu dosledni odločnosti, ki ga je bilo večkrat slišati od naših starih še v raznih varijantah, mi je prišel na misel, ko sem čital v knjigi dr. H. Tume »Iz mojega življenja« kako je l. 1916 predsednik tržaške odvetniške zbornice skušal pregovoriti njega — dr. Tuma — da bi vložil prošnjo za vpis v odvetniško zbornico v italijanskem mesto v slovenskem jeziku in mu stavljal za vzgled med drugimi politiki tudi dr. Ladinjo, ki so baje vsi vložili le italijanske prošnje. In to priliko uporablja dr. Tuma, kako je on »internacionalec« bil narodno bolj odločen nego ostali kolegi, ker je vztrajal s slovensko prošnjom. Tak Tumov očitek, znajo presoditi vsi, ki vedo, kolika je bila razlika med prilikami leta 1916 in onimi 40 let poprej v Istri!

Pa se bolj neosnovano se mi zdi, če dr. Tuma piše, da nista dr. Ladinja in niti dr. Gregor Žerjav dovolj skrbela za

usodno vprašanje bodočnosti Primorske, ker da nista pokazala nikakega zanimanja, ko je on njima donašal raznih važnih vesti iz tajnega vojnega arhiva na Dunaju v poletju 1917.

Ako res ova neutrudljiva politika nista dajala one važnosti njegovim poročilom, katere bi Tuma pričakoval, je mogče razlog za to v dejstvu, da dr. Tuma kot delegat socialistov ni bil več zaupnik naših vodilnih narodnih krovov in je prav takrat bival na Dunaju med onimi, ki so se pripravljali na stockholmski socialistični kongres, dočim je bilo zastopanje naših narodnih interesov onstran bojne fronte poverjeno že leta prej izbranim in izkušenim članom jugoslavenskega odbora v Parizu in Londonu. A prav v istem času sta imela oba, dr. Ladinja in dr. Žerjav, še polne roke nujnega dela s propagando za majske deklaracije. Razumljivo se mi zdi torej, če sta oba imenovana politika ostala bolj zaprta napram rojaku, ki je v onih časih, raje hodil svoja pota.

Dovolj je sicer znano, kako sta ta dva moža dr. Žerjav in Ladinja nepretrgoma vsak v svojem delokrogu in vedno složno z ostalimi delovala v snovala! Zadostuje naj tu še posebej opozoriti na poročilo prof. Spinčića »Moje izbjivanje iz Istre«, kjer zvesti sotrudnik Ladinje prepričevalno navaia, kako sta tudi ta dva moža vneto vneslo v tešno sodelovala, da ne zamudita nobene prilike v prid svoje domovine.

In da je urednik dr. Tumovih spominov vsaj to publikacijo upošteval, bi najbrže marsikaj ublažil, kar je dr. Tuma kdaj prenaglijeno zabeležil. To gotovo ne bi bilo v škodo resnici in niti spominu dr. Tume.

Sijajni lik Ladinje ostane pa le svetel nad vsem!

j. p.

DR. MATKO LADINJA IN PREDVOJNA ISTRA

Njegovo ime je bilo nedotakljivo pri vseh Istranih pred vojno. Ni se veliko o njem govorilo. Skoro nobene slave mu niso peli. Smatrali so, da je popolnoma naravno, da je njegovo obširno javno delo odlično, najteže od vseh istarskih voditeljev in pri tem odkrito, pošteno in do samoodpovedi nesobično.

Autoriteta politična je bila toliko, da so bile besede odveč. Pa ne samo autoritete, tudi resnična ljubezen in vranost ga je obdajala od intelektualcev in naroda. On je veljal za najunutrišnjega od istarskih sokolov. Gospodarska vprašanja so bila njegova kompetenca. V državnem zboru na Dunaju in v celi Istri. Rejal je srednjo in južno Istro strašnega oderušiva, kakor ga slovenski kraji niso nikoli poznali. Udaril je solen temelj zadružništvu, ki je osamosvojilo istarskega kmela. Celo Italjani iz Vodnjanščine so ga sliši prosit v Pulj, da jim osnuje posojilnico.

To smo mladi vse vedeli in smo ga za to tako cenili.

Študiral sem v Pazinu in ga nisem več srečal. Doživel pa sem l. 1907 njegov triumf pri državnozborovih volitvah.

Kandidiral je v Pazinskom, Puljskem in Poreškem kraju. V Pazinu je zmagal nad Italjanom Mrackom s 6000 glasovi večine. V ostalih dveh okrajih je prišel v ozjo volitv. Dobil je pri obeh volitvah 30.000 glasov. Plebiscit za zaslужnega voditelja. Ko je prišel po zmagi v Pazin, je bil deležen bučnega sprejma, kar sicer ni bila navada v Istri, ki pa je bil prisrčen in otroče odkritosrčen. Vrli kmetje so mu spregli konje in so vlekli kočijo dr. Ladinje, ki je bil skoraj v Jadriji.

Zivo mi je ostala ta slika v spominu. Se vidim, korenjaka Siromića iz Treža, kako je vlekli za oje. Bil je bolj poten od klicanja »Živio, kakor od napora.

Volite 1907 so silno odjeknile v Istri. Potem ga nisem več videl.

Od brata, študenta na Dunaju sem zvezdel, kako je prisrčno občeval z Istrani in posadel z njimi v restavraciju. Nič ni bilo na njem nadstega, in govoril je

Gabrščkovi spomini na Luginjo

V dveh knjigah, v katerih je naš znani publicist pokojni Andrej Gabršček podal zgodovino goriških Slovencev, je nanihanih precej spominov na delovanje dr. M. Luginje. Iz te njegove zgodovine smo izbrali to, kar se nanaša na poseg Luginjinega delovanja v življenje goriških Slovencev.

Prvi njegov poseg med delovanje goriških Slovencev je bil indirekten. Leta 1892 je goriški šolski svet odpustil iz državne službe prof. Vekoslava Spinčića, odličnega istrskega delavca in boritelja. Povod za njegovo odpustitev je bila uspešna agitacija ki jo je vodil v prid dr. Luginje in mu tako zagotovil izvolitev v deželnem zboru. To pa ni bilo prav namestek Rinaldiniju v Trstu, ker je spodbil njegovega kandidata markiza Polesinija. Spinčiću so predbacivali neke inkriminirane pasuse v govoru, ki ga je imel v Zagrebu, toda pravi vzrok je bila njegova uspešna agitacija za dr. Luginjo. S Spinčićem so goriški Slovenci zgubili nadvse agilnega moža, ki se je ves dal političnemu delovanju in je tako po njegovem odhodu ostalo prazno mesto borca.

Leta 1893 je dr. Luginja branil našega Andreja Gabrščka v tiskovnem procesu v Gorici proti prof. Babschu. Gabršček in Luginja sta imela pri tem procesu obsežen cilj: sprožila sta boj za slovensko poroto. Toda na žalost zmagaala nista. Tiskovna pravda se je potem nadaljevala na Dunaju pred prizivnim sodiščem kjer je zopet dr. Luginja zagovarjal A. Gabrščka. Naj se omenimo, da je pozneje dr. Luginja sestavil istrski konzorcij za prevzem Gabrščkove tiskarne v Pulju.

Ob koncu stoletja je postala borba goriških Slovencev za svoje pravice obsežnejša. Stranke so se bolj diferencirale in vsako skupno delovanje je postalo nemogoče. Vse to je rodilo oblico sovraštva med posameznimi strankami in manjšalo skupno odporst. Vsaka stranka je hotela po svoji lastni poti, ne oziraje se na skupne interese. To žalostno pojavo je temeljito ožigosal dr. Luginja na shodu tržaškega društva »Edinost«. Zelo je obžaloval ta razcep naših sil na Goriškem, prav posebno paše obliko strankarskih bojev. Pred seboj je imel lepo sliko skupnega dela, pri katerem naj bi bili zaposleni vsi takratni kulturni delavci: dr. Gregorčič naj bi deloval s svojim modrim, mirnim in energičnim delom na področju šolstva in omike, dr. Tuma naj bi se s svojsko energijo postavljal za delovanje gospodarskih zadrug na trdih temeljih ter naj bi zagotovil zdrav razvoj našim organizacijam na področju trgovine, A. Gabršček naj bi se udejstvoval na področju publicistike. Na žalost te njegove želje se niso uresničile. Apeliral je na vzdržljivost in medsebojno strpnost, da bi se boj med našimi vsaj kolikor mogoče ublažil. Prav tako je govoril prof. Spinčić in se zavzemal, naj bi si politični delavci razdelili področje delovanja. Luginjino mneje o goriškem sporu je našlo odmeva tudi izven naše dežele.

Ko je nastala svetovna vojna, je bilo na mah ustavljeno vsako delovanje na Goriškem. Pred granatami so se morali naši ljudje zateči v notranjost države. Velik del fronte pa je tekel ravno po Goriški in uničil stotine naših domov. V zaledju so se začeli polagoma naši begunci organizirati. Gledati je bilo treba kljub vsemu pesimizmu s realnostjo v bodočnost. Ko se je bližala vojna vihra svojemu koncu, je bil ustavljena na Dunaju Osrednji odbor za vrnitev beguncem in obnovitev Primorja. Med člani tega odbora je bil poleg Vekoslava Spinčića tudi dr. M. Luginja. Treba je priznati, da je ta odbor veliko napravil za begunce in jim vsestransko, kolikor je pač mogel, lajšal veliko vojno gorje. Poleg tega je ta odbor rešil marsikaterega našega človeka vojaške sukne ob začetku leta 1918 s tem da je zahteval od vojaških oblasti odpustitev vojakov-obrtnikov in podjetnikov potrebnih za obnovitvena dela v Primorju. S tem je bilo veliko vojakov rešenih daljnega trpljenja na fronti.

St.

*

MATKO LAGINJA I RADNICI

KAKO JE »BARBA MATE« POMOGAO RADNICIMA BRODOGRADILISTA U KRALJEVICI

Po slomu Austro-Ugarske našao sam se kao kovinarSKI radnik na brodogradilištu u Kraljevici. Na ovom brodogradilištu, u kojem su bile angažirane neke zagrebake banke, gradili su se neki manji brodovi za našu mornaricu. Kako su plaće bile male, a život skup, to smo zatražili povišicu plaće. Upravitelj brodogradilišta odgovorio nam je, da se rad obustavlja i svi radnici otpustaju. U toj nevolji uputila je u Zagreb delegacija. Išlo se ravno tadanjem banu, našem Dru Matku Luginji, koji nas je u banskim dvorima primio još istoga jutra. Njegov je odgovor bio lagan, miran i tih.

— Ne če banke propasti, a ni vi moji ne teže ostati bez posla...

Na to je uzeo telefon.

— Je li Cezar kod kuće? Neka odmah dođe k meni

POLITIČKI I EKONOMSKI ORGANIZATOR PULJŠTINE

Uspomene na Matko Luginju, moga kuma iz mladih mojih dana su mnoge. Mogao bi napisati i cijelu knjigu.

Pokojni Matko Luginja došao je u Pulu po naredjenju Političkog društva u Pazinu (kome sam ja poslije 1922 bio posljednji predsjednik sve do njegovog konca). Tada je Političko društvo zaista bilo glavni generalstab našeg političkog života, žila kučavica za našu političku akciju, srce koje je tjeralo krv u sve i najdalje istrske krajeve. Naš narod u Istri je bio uvijek svjestan, ali nije bio organiziran. Naše nacionalne pravke iz onih godina Političko je društvo porazmjestili u pojedine krajeve Istre, i svi su se disciplinirano pokoravali. Četa je bila iz početka malena, ali hrabra: Trnjastići, Luginja, Mandić, Spinčić, Kurelić, Stanger, Kožulić i t. d., advokati, učitelji, popovi, svi sinovi seljaka i pastira. Mladi naraštaj tek se spremao. Sve sam ih redom i licno poznavao.

Dolaskom dr. Matka Luginje u Pulu nastao je tek nacionalni pokret sa preciznim programom i sa točno određenim ciljem. Narod je oduševljeno i složno slijedio svoje pravke. Matko Luginja je bio najpodesniji za Puljštinu. Program je bio jednostavan: zadržati ono što je naše, osvijestiti naš narod te ga očuvati sve do onog historijskog momenta, koji je morao da dodje i s kojim je svaki računao.

U toj borbi Matko Luginja nije bio sam, ali je izvan svake sumnje da je on bio jedan od najboljih i najspobnih. I ako malenoga uzrasta, on je imponirao svojim vanjskim izgledom i svojim dostojanstvenim vladanjem. Miran po prirodi on se nikada nije uzravjavao, nikada nije hitio, sve što je radio, radio je polagano, hodoa je učeno, odmijerenim koracima, uvijek sa štapom u ruci, govorio je lagano i razboroito i razložito, svaka je njegova riječ bila promišljena. Njegova je advokatska kancelarija mnogo radila, ali da je išlo po njegovoj glavi, on bi bio umro od gladi zajedno s porodicom. Koncipijenti njegovi često su se tužili, kako je on baš tu materialnu stranu svoga poziva savsim zanemarivao. Uvijek je bio u novčanim neprilikama. Često je prilazio prijateljima i kumovima za kratkoročne pozajmice, naročito oko prvih dana u mjesecu kada je trebalo platiti »fit«, koncipijente i personal. Njegove ruke su ostale uvijek čiste.

Zbog tih njegovih vrlina Talijani, koliko god ga mrzili i bojali ga se kao političkog protivnika, toliko su ga optično štovali i cijenili zbog njegovog poštenja i čestitog mišljenja.

Njegov je politički rad bio vanredan. Ali ja ču se kratko osvrnuti samo na jednu stranu njegovog gospodarskog rada.

Tko je bio prije rata u Puli, ima si-

gurno još pred očima bezbroj malih kućica po periferiji grada, na Kastanjevu, Velom Vrhu, u Verudeli itd. Sve su to bile same radničke kuće. Male radničke kućice za jednu ili katkada dvije porodice, svaka sa svojom malom baštom. Uredno su bile držane i čisto, izvana i iznutra. Nizale se na periferiji grada kao sitni dragi kamenički, za našega radnika zaista dragi kamenje, jer sve su te kućice bile vlasništvo naših radnika. A sve te male kućice bijele i čiste poignite su bile zajmovima što ih je u tu svrhu podijelila puljska posušilnica našim radnicima. Radnici su svake nedelje ili svakog mjeseca otplaćivali svoj dug u obrocima. U subotu, kada bi primali nadnice za cijelu nedelju dolazili su u povorkama u Posušilnicu, gdje su poslovali Mezulić, pok. Stihović, Brečević i drugi vrijedni namještenici — ili u pisanicu dr. Matka Luginje da uplate ugovoren brok. Rijetko bi tko zaboravio na svoju dužnost, jer naši su ljudi bili poseni i zahvalni onima koji su im pomagali da budu gospodari na svojoj zemlji. I kada je bolest ili koja nesreća zadesila tog radnika, on je znao da mu Posušilnica zbog tog izostatka ne će tjerati kuću na bubenj. I stvarno vrlo se rijetko dogodilo, da je koja radnička kućica prisilno prodata. Teška su vremena nastala za Posušilnicu tek onda kada je buknuo svjetski rat, kada su ljudi bili evakuirani i radnici pozvani u vojsku, kada radnik nije mogao više plačati i kada su ulagači dizali svoje uloge.

I ova je funkcija naše Posušilnice u korist našega radnika bila visoko socijalna i politički konstruktivna. Mali posjednik, seljak ili radnik, nezavisan od tudjincu, vezan samo na svoju nacionalno-ekonomsku organizaciju!

Ali rat je sve presjekao i poslije rata funkcija naših posušilnica je prirodno sasvim prestala pod novim političkim prilikama. Puljske posušilnice više nema.

Kada je izbio svjetski rat, Matko Luginja je ostavio one krajeve. Vratio se samo jedamput, čini mi se godine 1917, i ostao u Puli samo par sati. Govorio sam s njime na hodnicima puljskog tribunala. Bio je vrlo zabrinut zbog neizvjesne sudbine istrske pokrajine i izrazio mi je svoju bojanu da sav rezultat njegovog dugogodišnjeg rada oko podizanja našega seljaka i radnika ne bude silom prilika uništen bez traga.

Godine 1930 godine nalazio sam se na robiji u Toskani, u onom istom samostanu, pretvorenom pod Medicejima u tamnicu, iz kojega je Fra Savonarola krenuo protiv Firence da nametne Fiorentincima svoju božju republiku, — kada mi je poslije dugog vremena stigla od kuće vijest da je Matko Luginja umro.

Spavaj svoj vječni san, Matko Luginja; Tvoj rad nije ostao ipak uzaludan.

mdv.

NARODNI ZASTUPNICI U ISTARSKOM SABORU U PORECU

Stoe s lijeva na desno: Dr. Mate Trnjastić, Andrija Stanger, prof. Vjekoslav Spinčić, Dr. Dinko Trnjastić, prof. Matko Mandić i Ante Andrijić. — Sjede: Matko Luginja i Šime Kozulić

Zaklopio je telefon i ostao s nama očinski razgovorati. Kako se tko zove, otkuda je i t. d. Kad je došao red na mene i ja rekao tko sam, odmah me zapitao za mog oca. Oslovo me tako očinski, da su mi se njezine riječi zasjekle za uvijek u pamet. Dok je s nama tako razgovarao o našim prilikama, o životu radnika i dr. pojavio se na vratima gospodin s bradom, vedra pogleda, hitra hoda.

— Trebam te, Cezare, zbog ovih naših ljudi iz Kraljevice. Uzmi moja kola i potraži predstavnike banaka, da se mi svi skupi sastanemo u 4 sata poslije podneva na ovom mjestu.

Ostavili smo s nadom u uspjeh našeg hrvatskog bana i s pokojnim Cezarom Akacijem išli u njegov stan na Zrinjevcu, gdje

nas je pogostio.

U 4 sata poslije podne sastali smo se opet na istom mjestu, u banskim dvorima. U to je došao i predstavnik konzorcija bana. Stvar je bila brzo riješena, naravno zahvaljujući držanju bana Dra Luginje. Jos iste večeri mogao sam podignuti 100.000 kruna, kao zaostatak na plaće od dana predlogog memoranduma za povišicu plaće. O otpuštanju radnika nije bilo ni govor...

Kad sam se kasnije preselio u Zagreb, vidio sam češće našeg barba Matu, naročito kad je prolazio Ciganom od Samoborskog kolodvora »fakolićem« u ruci u kojem je vjerojatno bilo voće iz Podsuseda. Kad god bih ga video, uvijek sam se sjetio njegovog razumijevanja za radnike.

JOSIP GRAKALIC

Jedan neugodan susret s Matkom Luginjom

Kao i svi ostali osvješćeni istarski Hrvati, tako sam i ja već od malih nogu rado slušao i s interesom pratio sve ono što se tada pisalo i pričalo o dionicu vodji istarskih Hrvata, dru Matku Luginji. Još se danas sjećam s kolikim sam oduševljenjem za vrijeme velikih školskih praznika 1902 kod svog braćica Franje čitao u »Našoj Slozi« zanosan članak povodom 50-godišnjice Luginjina rođenja. Lično sam video dr. Luginju po prvi put tokom godine 1907 na velikom narodnom zboru u Pazinu, a osobno sam se s njim upoznao za vrijeme školskih praznika 1908, kada sam kao abiturient polazio u Puli, jedan tečaj za osnivanje i vodjenje seoskih zadružnih štедionica. Taj su kurs organizirali i vodili dr. Luginja, dr. Ivo Zuccon i Josip Stihović, ravnatelj Istarske Posušilnice u Puli. Dok su nas dr. Luginja i dr. Zuccon upoznavali s osnovnim načelima zadružnog i gruntovnog prava te nam prikazivali važnost i koristi zadružnog pokreta, dotle nam je pokojni Stihović praktičnim primjerima pokazivao kako se vode knjige i prave bilance ovakvih zadružnica. Otada sam vrlo često vidjao pokojnog Luginju, načrtočito za vrijeme školskih praznika od godine 1910 pa do 1913, kad sam boravio kod svojih roditelja u Puli, a zatim i u prvoj polovini 1914, za vrijeme moje prve prakse kod kotarskog suda u Puli, gdje je u to vrijeme pokojni Luginja imao svoje prebivalište i advokatsku kancelariju. Ti su mi susreti sa starim i omiljenim narodnim borcem bili ujek neobično dragi.

Ipak ima jedan susret s pokojnim Luginjom koji mi je sve do danas ostao u vrlo teškoj i mučnoj uspomeni, svačak ne krivnjom legendarnog istarskog borca, koji ne bi bio ni mrvan na žao učinio, a držim niti mojom krivnjom, nego zbog teških prilika što ih je za vrijeme svjetskoga rata preživljavao čitav naš narod, a s njima i mi, tadanja njegova omladina.

Bilo je to 23. ili 24. siječnja 1916. na željezničkoj stanicu u Zidanome Mostu. Putovao sam kao sudski pripravnik od zemaljskog suda u Trstu na svoju novu dužnost okružnog suda u Tuzli. Ja sam naime još 23. siječnja 1915, bio na čistu da će se Istra morati položiti kao žrtva za oslobođenje i ujedinjenje ostalih jugoslavenskih zemalja, pa sam odmah još istog ili slijedećeg dana zamolio nadležnim putem da mogu preći iz istarske sudske službe u bosansku. Svi mi mlađi istarski intelektualci bili smo osvjeđeni, da će talijanska vojska, jednim naletom i za najkratice vrijeme pobediti već demoraliziranu austrijsku vojsku. Vjerujući u brzu pobjedu Italije i u skoru svršetak svjetskoga rata nisam išao ni na vojničku pregledbu sve od lipnja 1915 pa do konca siječnja 1916, tako da sam kroz to vrijeme bio i vojnim bjeguncem.

Dogodjaji su se medutim razvijali baš suprotno našim nadama. Rusi, koji su još u svibnju 1915, stajali na ulazu u Madjarsku nizinu i ugrožavali Peštu i Beč, bili su potučeni i potisnuti duboko u Volinjske močvare. Junačka Srbija, koja je još proljeća 1915 stajala nepobjedjena, moral je napustiti svoju zemlju i preko arbanaskih klanaca otići u tudjinu. Mi nacionalisti još uvijek nismo gubili nade u konačni uspjeh naše stvari. Ipak su nas sve te katastrofe strahovito boljele i deprimirale.

U tim teškim i tmurnim danima, napuštajući rođenu grudu, putujući kao vojni bjegunac u neizvjesnost, ne znajući dokle će stići, gdje će me otkriti i uhapsiti te poslati na ljudsku klaonicu, sreću sam na željezničkoj stanicu u Zidanome Mostu dra Matku Luginju s njegovim zetom i saradnikom g. L. K. Da se sakrijem, bilo je već prekasno. Najradje bi bio propao u zemlju, jer kako protumačim starome borcu, da napuštam Istru, za koju je on dao svoju mladost, čitavu životnu snagu i radost. Može li on da shvati da ima nešto i povrh Istre, povrh njega i mene i povrh svih nas Istrana zajedno, pa ako to propadne, onda ni Istra nema čemu da se nada. Naprotiv ako se glavno spasi i sačuva, Istra ne će i ne može propasti. Kako da to kažem starome lavu, kada znam da njegovo srce krvari jače od moga, kada znam, jednako kao i on, da paze na svaki naš korak, na svaku riječ. Dosta smeteno i neodlučno pristupih narodnim pravacima. Imajući pred očima vrijeme i mjesto gdje se nalazimo, izmijenili smo samo nekoliko potpuno beznačajnih riječi i na Luginjin upit, kamo putujem, promrsih oborenih očiju postidjeno i jedva čujno: »Na kratak dopust

„Gle, takav kruh jedemo mi u Istri...“

Rekoše mi da i ja napišem koju o dr. Matku, Laginju. Dr. M. Laginja tako je velika ličnost, da je svaka riječ preslaba za njegov prikaz, a zapravo ga ne treba prikazivati, jer je po duboko usadjen u srcima našinaca, u Istri kao ideal vodje, rodoljuba i narodnog trudbenika. Njegovo ime i djela idu od usta do usta te se tako njegova sjajna slika predaje i u srcu onih kojih ga ne poznava, bavi našim mlađnjima.

Dr. M. Laginja nosio je u svojoj duši sve muke i sve težnje našega naroda. Nije on sebe nigda isticao, ali njegov ga narod, učeni i neuki, digao na prijesto idea — rodoljuba. Svi koji su u Istri radili u njegovu dobu za narod, gledali su u nj kao u sveca, čekali na njegovu mudru riječ, ponosili se njegovom poхvalom i osjećali njegov nježni ukor, kako se osjeća poхvala i ukor dobrogoca, koji ima pravo da te poхvali i ukori.

Ja ga nisam viđao da bi se smijao i bješe ozbiljan kano čovjek, koji nosi sve boli naroda našega u Istri. Kad bi držao govor, govorio je mirno i kao da sipa iz rukava. Sve što je rekao, bjaše ko prihvat. Imponirao je i našim narodnim neprijateljima. U Beču je za vrijeme rata bombardirao u parlamentu ministre komadima kruha iz pjeska, tvrdim kamenom, dovikujući ministru rata: Gle takav u kruh jedemo mi u Istri. U istarskom saboru je poslaniku na protivnoj strani koji se usudio da prigovori njegovome talijanskome govoru, dovinuo je: Nema toga medju vama, gospodo, tko bi meni Hrvatu, znao da ispravlja talijanski jezik.

Neka novina napisala je njegovo ime „la ghigia“, što bi se naški nekako reklo „zlobni lukavac“, ali to nije upalilo, jer su za nj glasovali u petoj kuriji i nekoji talijanski „paulani“ (zemljoradnici) u Rovinju i u okolicu, budući da su od njega, čovjeka pravednika i milosrdna srca, očekivali više dobra i veće zaštite nego od svoje gospode; a laginja je naša riječ, a znači lahko, bolje življene. Ta i danas se govori po istočnoj Istri o imućnjem čovjeku: živi na laginji, to jest: dobro mu je, ima, ne trpi. I baš za „laginju“ svoga naroda radio je Laginja cijeli svoj život. Kaošto je veliki biskup Dr. Juraj Dobrila, dižući naš siromašni narod u svakom pogledu, upravo posvetio siromaštu te je bila, gotovo, sramota biti imućnim, ako nisi pomagao ubogima, tako je i Dr. M. Laginja, idući njegovim stopama postao pravim brižljivim ocem narodu, kako mu bjaše Dobrila svetitelj.

Veliko bogatstvo bi si mogao steti svim uspješnim advokatskim radom, ali ostao je siromah. Vidio sam ga u njegovoj pisarni u Puli, kako je dugo vremena tražio po džepovima groš ili krunu za ubogoga svoga klijenta, a sam je imao manje nego ništa.

Kad bi se bilo u Istri zasnovalo jedno društvo u cilju da sakupi za Laginju narodni dar, on je to — odbio.

Kad su naši u Istri doznali, da je Laginja zasao stol slavnih hrvatskih banova, veselili su se ko da su oni sami postali banovi.

Pri kraju svojih skromnih redaka ne kličem samo: Slava Laginji! nego Živio! jer on živi u našim srcima i živjet će vječno.

Prof. Josip Baćić.

IZ RODNOGA KRAJA

ŽRTVE NESREĆE U RAŠKOM UGLJENOKOPU

Labin — O strahovitoj nesreći, koja se je 28. veljače dogodila u krapanskom ugljenokopu još uviјek govori cijela Istra. U raznim mjestima i selima održane su zadušnice za poginule rudare. Vlada je izdala nalog da se za siročad poginulih odmah osnuje konvikt, u kom će se besplatno iskolovati i postaviti djecu na noge. Zavod za pomaganje unesrećenih na radu, doznačio je obiteljima poginulih 300.000 lira. Službeno saopćenje javilo je da je u svemu zaglavilo 86 osoba, a preko stotinu da ih je ranjeno.

Iz Lindara su poginuli: Eduard Stihović i Aleksandar Fabris, iz Gračića: Franjo Milanović, iz Pića: Viktor Retenari (Vretenar), Vjekoslav Belušić i Josip Oljan, iz Svetoga Lovreča Pazenskih: Božo Janko i Petar Matošević, iz Tinjana: Antun Antolović, iz Pule: Dominik Božuško, otac četvero djece, iz Šmarja kod Kopra: Dragutin Hrvatin, iz Kanfanara: Martin Pavletić i Martin Koren, iz Rovinjskog Sela: Jakov Simončić. Ostalih imena za sada nijesmo mogli saznati.

VELIKA TATVINA V IL. BISTRICI

Reka, marca 1940. — Pred kratkim časom so tatoči obiskali veliko trgovino Josipa Verbića v Ilirski Bistrici, ki stoje v novi stavbi sredi vaškega trga. Tatovi so izkoristili temno noč in vlonili v trgovino z vodne strani. Vlom se jim je popolnoma posrečil, kajti iz trgovine so zlikovci neopazeno odnesli za 50.000 lir raznih predmetov in blaga. Vse kaže, da tatovi niso bili iz domačije. Sled za nji-

mi vodi izven naše okolice v Trst. Prebrisani tržaški tatovi so si gotovo pred časom dobro ogledali bodoči plen in do potankosti napravili načrt tativne, tako da je le malo upanja, da bi jih oblasti iztaknile. Okradeni trgovec Josip Verbić je razpisal 5000 lir nagrade tistem, ki bi našel tatove. Doslej je ostalo vsako prizadevanje oblasti in privatnikov brez uspeha.

Ribari uhvatili morskog psa

Rovinj — Rovinjski ribari, loveči ribu na dubokom, nekih 20 milja od obale doživjeli su neugodan susret s ogromnim jednim morskim psom. Ribar Josip Grbac, koji je pazio na kretanje ribe, dok su drugi ribari počivali na palubu, primjetio je oko 1 sat u noći neobičnu uzbijanost mora nedaleko ladje. Isprva je mislio da je to dupin, koji bi im mogao potragati mreže, no uskoro se osvijedoci da to mora biti mnogo veća živiljina. Brzo je probudio drugove, vlasnik čamca odapnute hitac iz puške, drugi jedan baciti osti. Oba su pogodila živiljinu, koja se je još dugo trzala i borila čitav jedan sat. Kad su je izvukli na palubu imali su što vidjeti: bio je 3 metra i pol dugačak i 6 kvintala težak morski pas s ogromnim ždrijelom i s dva reda nabrusenih zubi.

Zapalili se stogovi sijena

Pazin — U Valićima dogodio se na imanju Franje Matića požar. Planuli su nekoji stogovi sijena. Kako je prijetila opasnost da bi se požar mogao proširiti alarmirano je cijelo selo, koje je priskočilo u pomoć i pomoglo pri gašenju. Šteta iznosi oko 1000 lira. Karabineri drže, da je požar podmetnut pa traže krvica. Sijeno nije vlasništvo Matićeve, nego je vlasništvo gospodarske škole u Pazinu.

Bračne razmirice

Sveti Vičenat — U selu Bokordićima Josip Macan Josipov nije se nikako slagao sa svojom bolježljivom i 13 godina mladjom ženom. Nedavno joj je iz Vodnjana donio iz ljekarne lijek, koji ona nije htjela piti. To ga je tako rasrdilo, da ju je izlemao na mrtvo ime. Osudjen je zbog toga na godinu dana i 10 mjeseci zatvora jer talijanski zakon u tom pogledu jako štitи ženu.

Natjecanje u seljačkom gospodarskom radu

Pula — Prije nekoliko dana obavljena su u Valturi na državnom dobru natjecanja polaznika gospodarskih tečajeva. U Istri su naime nedavno održani ovi tečajevi: u Kopru i Taru za racionalno gajenje masline, u Pazinu za žitarice, u Fereču za vinovu lozu. — Te je tečajev pohadjalo 399 seljačkih mladića, od kojih su se sada 22 natjecala da počaku što su stekla na tim tečajevima. Nagradjeni su ovi: za žitarice Humbert Toful, Josip Klarić, Vjekoslav Matić i Rade Glavić; za gajenje vinove loze: Angjelo Angjelini, Benedikt Pulin, Ivan Dekon i Josip Radetić; za gajenje masline i pravljenje ulja: Bruno Brajnic, Angjelo Petrin, Ivan Sluga i Marijan Kocjan.

Zapljenjen duhan

Labin — Nedaleko Svetе Lucije našli su financi na jednu grupu kriomčara i dali se za njima u potjeru. Kriomčari su međutim bili brži od financa, te su im umakli. Na mjestu su ipak ostavili 6 vreća jugoslavenskog duhana, čija je vrijednost velika. Tražeći dalje finansi uapsili nekog Vendelina Škopuna kod koga su našli daljnje 2 vreće prokriomčarenih cigareta. S njime zajedno uapšen je i brat Škopun Ivan Škopac, koji je takodjer osumnjičen kao sukrivac. Mnogi se u ovim krajevima bave kriomčarenjem robe iz riječke slobodne zone i iz susjedne Jugoslavije, jer je to, iako opasno, ipak vrlo unosno.

Ladja bez gospodara

Plomin — Pomorska oblast našla je ovih dana u plominskom kanalu jedan čamac, dugačak 2 metra, oblika glaćala t. j. sa ravnom krmom, bez gospodara. Na čamcu su bila pričvršćena vesla spremna za veslanje. U čamcu je nadjeđna jedna barilica za vodu. Gospodara međutim nije nigrde bilo, te se ni do danas nije javio.

DALEKOSEZNE ODLUKE NA SJEVERU

U vezi s nedavnim putem von Ribbentropa u Rim, koji je izazao senzacionalni odjek u evropskoj političkoj javnosti s obzirom na sadanji komplikirani položaj, pisao je »Neue Zürcher Zeitung« da taj put ima vjerojatno cilj, da se Italija zainteresira na sjeveru. Čime će urođiti švedsko posredovanje između Rusije i Finske ne da se, veli spomenuti švicarski list, još predvidjeti. U prvi momenat izgleda kao da se ide za tim, da se sovjetski teritorijalni zahtjevi spoje s uslovom, da Finska dobije svoju nezavisnost i slobodu, te time dodje do mira između Moskve i Helsinkija, čime bi bila otstranjena napetost u sjevernoj Evropi. Međutim postavlja se pitanje, nije li takav »statički« program opet — kako je to u naravi dinamične politike — zamišljen kao polazna točka akcije za kakav novi preokret.

Dogodjaji, koji su se odigrali posljednjih dana na sjeveru (sovjetsko-finski sporazum), dokazali su točnost predviđanja švicarskog lista. Fronta na sjeveru se gasi, neće li možda buknuti novi ratni požar na kojem drugom sektor?

NOVI TALIJANSKI POSLANIK U BEOGRADU

Kako je već jednom javljeno na ovom mjestu dolazi na mjesto Maria Indelli, koji je premješten u Tokio, novi talijanski poslanik Giorgio Mamelli, koji je dosada djelovao u Lissabonu. Indelli je već napustio svoje mjesto, a prije svog odlaska dao je novinarima izjavu, u kojoj se osvrnuo na svoje tri i pol godišnje diplomatsko djelovanje u Beogradu.

Novi poslanik Mamelli već je stigao u Beograd, pa je u prvoj svojoj izjavi novinarima izjavio, da će u svom radu ići putem svoga predšasnika.

ITALIJA KUPUJE V JUGOSLAVIJI PREMOG

Pred kratkim je Italija kupila u Jugoslaviji 250.000 ton premoga od tega precepi pri TPD. Ta količina bo uvožena u Italiju do konca maja. Sedaj je Italija ponovno kupila u Jugoslaviji većo količino premoga za 24 miljonov lir. Ta nabava premoga se bo izvršila na podlagi kompenzacij.

»ABESINIJA — DRŽAVA V RAZVOJU« Posljednje dni je opaziti, da si Angleži žele pridobiti na svojoj strani, seveda koliko je to moguće, Nemčiji prijazno Italiju. Ni došlo tega, kako so angleške strokovne revije hvalile kvalitetu talijanskih letal i njih stavljači celo pred američke. Sedaj se celo povoljno izražajo o Abesiniji.

Kakor poroča »Giornale d'Italia« iz Londona, je izšla tam pred dnevi knjiga »Abesinija — država v razvoju«. Predgovor je napisal lord Hailey, bivši angleški guverner na Madrasu in znani angleški poznavalec kolonialnih vprašanj. Lord Hailey izraža v svojem uvodu svoje občudovanje za delo, ki ga je doslej izvršila v Abesiniji Italija, ter opozarja na velike možnosti, ki bodo nastale v tej talijanski deželi, ko bo afriško kolonialno ravnenje s kolonizacijo Abesinije po Evropi zadobilo nov izraz.

TALIJANSKA BALKANSKA ŽELJEZNICA

Talijanski stručni krovovi izradili su projekat za gradnju direktne željezničke veze između Italije i balkanskih država do Carigrada. Za uspostavu ove pruge potrebno je da se između Brindisia i Valone uspostavi veza pomoči ferryboatu i da se izgradi priključak između Valone i Lerina

KULTURNA KRONIKA

„STORIA POLITICA, LETTERARIA ED ARTISTICA DELLA JUGOSLAVIA“

NOVA KNJIGA NAŠEGA ROJAKA MONS. I. TRINKA

Naš pesnik, pisatelj in znanstvenik iz Beneške Slovenije mons. Ivan Trinko nam je še v svoji visoki starosti podaril knjigo, ki priča o njegovem globokem znanju in o njegovi ljubezni do materinega jezika in naroda. Najnoviješ njeovo delo je kakor markisatero njegovo prejšnje delo pisano v italijanskem jeziku in je izšlo v založbi »Idea« (Istituto delle Edizioni Accademiche) v Vidunu. Knjiga, ki obsegja 157 strani, nosi naslov: Politična, literarna in umetnostna zgodovina Jugoslavije.

Avtor sam je po svojih uvodnih besedah prepričan, da je storil z izdajo te knjige dobro delo, ter nadaljuje: »Oscrili so me k temu srečni prijateljski odnosi med Italijo in Jugoslavijo, kajti pravilno je, da se prijateljstvo in za medsebojno spoštovanje med obema narodoma«.

Prepričani smo, da se je avtorju ta

konstituciji Jugoslavije kot lastne države vzbuja pozornost in že vidimo več talijanskih znanstvenikov, ki so se hvalile začeli baviti z jezikom in z modernimi jugoslovenskimi literatimi. Že imamo nekaj prevodov njihovih del. Venadar smo še zelo daleč od splošne orientacije na kulturnem polju teh naših čestokrat slabo orisanih in nezasluženo obrekovanih sosedov.

Naj bi jih tedaj ta skromni poskus postavil v ugodnejšo luč in naj bi prispeval k večji poglibitvi razlogov za prijateljstvo in za medsebojno spoštovanje med obema narodoma«.

Prepričani smo, da se je avtorju ta poskus postrečil. Kajti v tako skromnem obsegu je znal naranizati toliko dejstev in imen, da se mu moramo naravnost čuditi. Vse to pa je tako jasno opredelil in obrazložil, da čitatelj ne more izgubiti splošnega pregleda. Naloga, ki si jo je stavljal avtor, ni bila lakša, posebno, ker je šlo zato, da uvede in našo politično, literarno in umetnostno zgodovino tuje, in celo takega, ki je nasproti vsemu temu še gojil razne predsodke.

Polovica knjige je posvećena zgodovini Jugoslavije. Avtor jo je razčlenil v razna poglavja. V uvodnem poglavju oiriše prvi pojав južnih Slovanov in omenja njihovo socialno ureditev, zlasti zadruge. Posebno obširno opisuje ustoličenje koroških vojvod na Gospodsvetkem polju. Kratko in koncizno označuje razloge, ki so dovedli do različne politične in po-

zneje tudi verske orientacije. Ločeno obdeluje zgodovine Hrvatske, Srbije, Slovencev, Črne gore in Dubrovnika, vendar s vidika onega, kar je vsem skupnega in kar jih je dovedlo tudi do ustanovitve skupne države Jugoslavije.

Gledje literature in umetnosti pa razlikuje on samo dve skupini: Srbo-hrvatske in Slovence. Zato obdeluje skupno srbsko-hrvatsko literaturo in srbsko-hrvatsko umetnost. Sorazmerno je Slovencem odkažal nekoliko već prostora v svoji knjigi kakor Srbohrvatom toda, temu se ne smemo čuditi, saj je avtor Slovenc.

Jasno je, da vsebuje knjiga spričo tolikoga in tako različnega gradiva kako netočnost, zlasti glede novejše doba. Marsikateri pisatelj in umetnik, ki ga navaja avtor, kot živega, je že umrl. Morda je tudi tega ali onega prezrl, toda na splošno moramo priznati, da je knjiga točen in veren prikaz in da bo prav zaradi tega izpolnila namen, zaradi katerega jo je avtor napisal. Hvaležni mu moramo biti, da se je lotil tega prepotrebnega in koristnega dela. Upajmo, da bo seme, ki ga je tako sejal, rodilo bogato žetev.

L. C.

KRAS V SLOVENSKEM SLOVSTVU

Pod tem naslovom je objavil v letosnji prvi in drugi številki mesečnika »Dejanje« profesor Lino Legija zanimivo razpravo, v kateri prouč

POLITIČKE BILJEŠKE

Dvije izjave o položaju Jugoslavije

Pred jednom skupinom novinara iz Jugoslavije koji su doputovali u Njemačku u vezi s velesajmom u Leipzigu izjavio je ministar vanjskih poslova von Ribbentrop da je neutralnost Jugoslavije takva kako najbolje odgovara potreba mira na Jugoistoku. Nastojanja jugoslavenske vlade u tom pravcu nijemacki ministar vanjskih poslova visoko cijeni. Što se tiče novo nastalih prilika poslije priključka Austrije, stvaranju protektorata nad Češkom i Moravskom, Jugoslavija može biti mirna, jer je time završena ekspanzija Njemačke prema Jugoistoku i Jugoslavija se može u miru i nesmetano posvetiti pitanjima gospodarske suradnje sa svojim susjedima.

Londonski je radio ovih dana javio 7. marta. Danas je medju ostalim državama bila u engleskom parlamentu spomenuta Jugoslavija. Jedan od engleskih ministara izjavio je pošto je govorio o Turskoj, Rumunjskoj i Grčkoj, o Jugoslaviji ovo:

»Mi smatramo Jugoslaviju elementom stabilnosti na Balkanu, mi ju smatramo onom državom, koja bi mogla sprječiti kaos i nered, koji bi mogao uništiti Balkan i jedino bi od toga povukla koristi Njemačka. Neutralnost Jugoslavije je jedan od ciljeva naše vanjske politike. Mi ćemo trebati njezinu iskrenu suradnju u ponovnoj izgradnji Evrope poslije — ponavljam samo poslije vojničke pobjede nad Njemačkom.«

Iz govora dra Korošca

Na sastanku Slovenske akademске zveze u Ljubljani 7. marta održao je dr. Korošec politički govor, koji su prenijeli gotovo svi listovi u Jugoslaviji. Dr. Korošec je govorio o pitanjima unutrašnje politike kao i o vanjskom položaju, pa je medju ostalim rekao i ovo: »Naša država je Kraljevina Jugoslavija. Ona se ne smije dirati, ona se ne može smanjiti.«

Novi italijanski monopolii

Kakor pišejo italijanski listi, bodo v kratkem u Italiji uvedeni novi državni monopolii. Novi monopolii bodo obsegali nekatere sirovine, tako da bo na ta način, po pisanju italijanskih listov, zasigurana pravilna razdelitev in oskrbljivanje industrije s potrebnimi sirovinami.

O INSTITUTU ZA HRVATE U INOZEMSTVU

»Tagespost« (Graz) donijela je prošlih dana ovu bilješku:

»Hrvatska štampa donijela je u posljednje vrijeme više izvještaja o hrvatstvu u inozemstvu, napose o Hrvatima u južnoameričkim državama. Dosada se nekoliko institucija bavilo brigom ovih izseljenika. Ipa na tom području nije bilo jedinstvenog djelovanja. Sada će kulturna organizacija hrvatskog naroda — Seljačka Sloga — ispuniti tu prazninu. Prema uzoru njemačkog inozemnog instituta imao bi se osnovati institut za Hrvate u inozemstvu, kome bi se imale priključiti sve organizacije, koje se bave s Hrvatima u inozemstvu.«

MATE DVORNIČIĆ:

ČAKAVŠTINA U KOZMOLOGIJI I HISTORIJI

(Nastavak)

Jedna krasna mađedonska pjesma upotpunjuje nam Badnju noć: Loše užasno zima studena Po poletu vjetar burja golema, Svako se žuri doma da dojde Svojte domaće kšta da vide. Ovo je selo sven kštica mala Vne udovica ošt ne zaspala V kriloto drži kleto siroče Gleda go gleda stana pa plaće: Spijte mi spijte sokoli moji Bog na vamata s angeli stoji.

Tako dolazimo na polje čakavске narodne pjesme gledane sa stanovišta povijesti. I tu smo vezani na povijest starih Slavena, koji su imali svoje narodne junake u pojedinim epohama. Rusi su imali gl. junaka Don-a i Mikulu, te Volgu, prije Muromeca. Dona nalazimo i u našoj čakavskoj narodnoj pjesmi koja se pjeva u Vrbniku nad morem:

Zorčica mnje procvita

Deni, den procvita cvit.

I vi mladi junaki

Don, Don junaki,

Ki se ranjehno stajete,

Deni, den procvita vi cvit.

I vi mlade divojki,

Ke se ranjehno stajete

Don, don divojki

Deni, den procvita vi cvit.

Skoro vi budet den,

Deni, den jubavi prit.

(Čuo od pjevača Pera Volarića)

VIJESTI IZ DOMOVINE

AKADEMIJA U GLAZBENOM ZAVODU, ZADUŠNICE U CRKVI SV. MARKA
I PRIREDBA U RADIOTANICI

Kako je već javljeno priređuje Hrv. prosvjet. i potpor. društvo »Istra« u Zagrebu, uz suradnju međudruštvenog odbora i blagonačlono sudjelovanje HDP »Kolo« i HDP »Zvonimir« svečanu akademiju posvećenu upomeni Matka Laginja. Akademija se održaje u Hrv. Glazbenom zavodu u nedjelju 17. o. m. Početak u 11 sati prije podne. Ulaz slo bodan.

Program je ovaj: 1. Brajša-Rašan: »Mažurano moja«, pjeva mješoviti zbor HP i PD »Istra« uz recitaciju pjevme »Na Rečini« od Mate Balote. Zborom ravnalj. Zorko Bekar. — 2. O drugu Matku Laginji, govori prof. g. Franjo Novljan, ravnatelj gimnazije. — 3. Gallus-Petelin Jakob: »Pater noster«, izvodi mješoviti zbor HDP »Kolo« pod ravnanjem g. Borisa Papandopula. — 4. Taclik: »Molitva«, izvodi muški zbor HDP »Zvonimir« pod ravnanjem g. Borisa Komarevskog. — 5. Boris Papando puš: »Zbogom«, izvodi mješoviti zbor HDP »Kolo« pod ravnanjem g. Borisa Papandopula. — 6. Brajša-Rašan: »Himna Družbi Sv. Cirila i Metoda«, izvodi mješoviti zbor HP i PD »Istra« pod ravnanjem g. ing. Zorko Bekara.

Dan prije toga, u subotu 16. o. m., u 8 sati prije podne odslužit će se u crkvi Sv. Marka na Trgu Stjepana Radića zadušnica.

U nedjelju na večer održat će se posebna priredba u Radiostanici, koju organizira Matica hrv. kazališnih dobro voljaca, s ovim programom:

U 20 sati »Predobri Bože«, pjeva pjevački zbor HP i PD »Istra«. — U 20.05 sati: Dr. Matko Laginja, otac Istre, (predavanje). — U 20.15 sati: »Mažurano moja«, pjeva mješoviti zbor HP i PD »Istra«. — U 20.20 sati: »Majka«, fragment suvremene drame. Glumi zbor MHD. — U 20.50 sati: Istarske puščke popjevke. Duet Božac-Bušljeta. — 21.00 sati: Čitanje odlomaka iz Laginjine knjige »Basne«. — U 21.10 do 21.30 sati: Istarske narodne pjesme. Uglažbio Ivan Matetić-Ronjgov. Pjevaju: Jelka Brajša i Draga Kundić uz pratnju glasovira.

KOMEMORACIJA V LJUBLJANI

Delavsko prosvetno in podporno društvo »Tabor«, društvo »Soča« — Matica, Primorsko akademsko starošinstvo in akademsko društvo »Doberdor« priredilo skupno komemoraciju za pokojnim Matkom Laginjom ob desetletnici njegove smrti. Na programu bodo komemorativni govor, pevske točke in deklamacije. Točni datum in ura ter kraj se bodo pravočasno objavili v ljubljanskih dnevnikih.

DJELOVANJE DRUŠTVA „ISTRÀ-TRST-GORICA“ U BEOGRADU

OSVRT NA GLAVNU SKUPŠTINU

U nedjelju 3. o. m. održalo je udruženje »Istra-Trst-Gorica« u Beogradu svoju glavnu godišnju skupštinu. Skupština je prisustvovalo brojno članstvo, kao i predstavnici Saveza i predstavnici bratskih društava iz Zemuna i Novog Sada.

Sa naročitom pažnjom saslušani su svu izvještaji o radu društva i moramo istaknuti, da je prema tim izvještajima rad ovog našeg udruženja bio pozrđovan, ispunjen brojnim uspjesima. Ali još nešto je upalo u oči, a to je, da je rad društva bio sveden na humanitarno-socijalno djelovanje više nego što je to bio ranijih godina. Kada on ne bi bio nadopunjeno plodnim radom omladinske sekcije na kulturnom i propagandnom polju, mogli bi postaviti nekoliko zamjerki. Omladina je medutim bila tu, ona je svojim elanom vršila onaj drugi dio, ona je povezala rad društva u jednu čvrstu i konstruktivnu eje-

linu. Pročelnik omladinske sekcije nalogio je, u svom izvještaju, da je omladinska sekcija tokom ove godine nastala, da izvrši sve one zadatke, koji su njoj postavljeni kao omladini tog društva. Postoji potpuna harmonija između tzv. »starijih« i »mladijih«, što moramo naročito pozdraviti.

Kao na svakoj skupštini bilo je i tu mnogo pozdrava, mnogo želja za uspjehe u budućnosti, mnogo oduševljenja i mnogo vjere. Govorili su između ostalih i predstavnici Saveza, kao i predstavnici bratskih društava iz Zemuna i Novog Sada.

Iza svih izvještaja i obavljenih formalnosti izabrana je nova uprava. Na čelu je ostao dosadašnji predsjednik, a u samu upravu ušao je srazmerno veliki broj omladinaca. Vjerujemo da će tako pomladjeni odbor poraditi sa više mlađenačkog žara i poletnog oduševljenja u korist emigracije.

»ISTRÀ-ORJEM« PROSVJETNO I PORNODRУŠTVO U NOVOM SADU

održalo je svoju prvu redovnu sjednicu u nedjelju 3. marta t. g. na kojoj je konstituiran ovaj upravni odbor:

Pretsjednik: Ujčić Vitomir; II Potpremstednik Sudar Silvije; II Potpremstednik Beršo Ivan; Tajnik Kamenček Stanislav; II Tajnik Vuković Valter; Blagajnik Cukon Toma; Odbornici Prebilic Bosiljk, Lipa Eugen.

Zamjenici: Bucić Rajmond, Crnobori Petar, Biletić Martin, Stanković Slobodan, Rosanda Josip.

Nadzorni odbor: Pretsjednik: Dr. Ivan Prudan; Članovi: Spinčić Ivan, Radošević Grga.

Zamjenici nadzornog odbora: Hvalić Josip, Zović Josip, Zavrtanik Marjan.

Zar nije ovo historijski dokumenat za osnutak Dubrovnika, te naše slovenske Atene:

Izvela divojka zi kamena vodu Milule — dragule daj Daj Dombroviću moj!

Pak ju je dovela ka Dombrovniku gradu Milule — dragule daj Daj Dumbroviću moj!

(Pjevao mi Miko Butković, ribar iz Vrbnika.)

A sed iža Dona i Mikule i nakon dolaska Hrvata na more pita se, tko je glavni narodni junak hrvatski?

Zar je to zagonetka? Ne, glavni junak je kralj Branimir i njegova žena kraljice Mare, Lipa Mare.

Sakupio sam oko 200 pjesama o toj našoj lipoj Mari. I njezini portret kao predstavnice hrvatske suverenosti izbjega jasan kao sunce. Nakon pogibije Zdeslavove 879 kod Knina, dakle na istom mjestu odnosno okolicu gdje pogiba i Dimitrije 1089., kruni se na Duvanjskom polju dodatdanji dux Chroatorum Branimir, kojem je vjerojatno prisustvovao i sv. Metod, jer se tada nalazi u Dalmaciji i putuje odatle u Bizant. Prema tome prvi hrvatski kralj nije, po mom mišljenju, Tomislav nego Branimir. Krunisanju prisustvovao je i ninski starovirski biskup Teodozije kao izaslanik oglejskog patrijarha pod čijim patrijaršiju su spadale biskupije: Puljska, pićanska, sisačka te Vinodolsko-kotorska i ninska. Ljetopis popa Dukljanina nije »pričalica« kako se to do sada držalo! Pogotovo to nadalje nije formula: »Desponsamus te mare in signum veri perpetuique dominii« t. j. prevedeno u naš tadašnji državnopravni rječnik: nema ničijeg gospodstva nad Jadranom van mletačkoga, čuje se sa naše obale reakcija koja glasi u međunarodnom pravu: mare liberum (slobodno more), a izražena u čakavskoj narodnoj pjesmi:

Marice divojko čigova si roda? Nemoj prati robu kraj mojega broda.

Ja ēu prati robu gdi je mene voja, Ako si gospodar od tvojega broda, Ti nisi gospodar od sinjega mora!

OBĆI ZBOR DRUŠTVA »SOČA« V NOVEM MESTU

Dne 17. t. m. ob 15 uri se bo vršil u sobi obrtnega društva u Sokolskom domu obči zbor društva »Soča«, podružnica Novo mesto, s sledećim dnevnim redom: 1. otvoritveni govor predsednika; 2. komemoracija dr. M. Laginje; 3. čitanje zapisnika zadnjega občnega zbora; 4. poročila funkcionarjev; 5. odobritev obračuna in razrešnice; 6. vclitev novega odbora; 7. poročila delegatov; 8. slučajnosti. — O dr. M. Laginji bo predaval g. dr. Kyovsky. Vabljeni so vsi člani in prijatelji društva! — Odbor.

POVRATAK DRA ANDRIJE FUČIĆA
IZ POLJSKE

Zagrebački su listovi ovih dana zabijeli, da se poslije 18-godišnjega liječničkoga i socijalno-medicinskog rada u Poljskoj vratio u Zagreb ugleđni hrvatski liječnik dr. Andrije Fučić, rodom iz Istre, jedan od posljednjih apsolvenata hrvatske gimnazije u Pazinu.

Fučić je otišao god. 1922 u Poljsku, gdje je djelovao kao praktički liječnik u mnogim selima Wielkopoljske. Bio je neko vrijeme liječnik željezničara, a u posljednje doba bio je liječnik Okružne radničke blagajne u Bydgoszczu. G. dr. Fučić stekao je u poljskom životu velike zasluge, pa je njegov oproštaj s bratskim narodom, u kojem je našao svoju drugu domovinu, bio veoma dirljiv. Dr. Fučić govor je ne samo hrvatski književni jezik, nego nije zaboravio ni svog materinskoga narječja, čakavštine. Dr. Fučić ostao će u Zagrebu, gdje će nastaviti svoju liječničku praksu.

PREŠERNOVA PROSLAVA »SOČE« MATICE

Ljubljana, marca 1940. — Preteklo soboto (9. III.) je društvo Soča matica priredilo Prešernovo proslavo ob njegovim 140.-letnici rođstva. Prireditev je bila u veliki dvorani pri Levu, ki so jo naši rojaci do zadnjega kotička napolnili. Spored je bil pester. Sonetni venec je recitiral režiser Debevec, Prešernov lik pa je orisal prof. Slodnjak. Na koncu je siedala vrsta Prešernovih pesmi, ki jih je izvajal zbor »Sloga« pod vodstvom Premelča. Prireditev je v celosti prav lepo uspela.

OBIĆNI ZBOR »SOČE« V CELJU

Celje, marca 1940. — Kakor smo že poročali, se je to nedeljo vršil v Celju obči zbor društva »Soča«. Med drugim je bila predlagana resolucija da najveza, čimprej sklice kongres. Predsednik Rakušček je med drugim opozoril na novo italijansko knjigo »Carniola Italiana«, katere kritika je izšla v enem slovenskem listu, čeprav pomen te knjige presega vsakdanji interes.

Osebne vesti

Kako čitamo u zagrebačkim listovima poznati naš pedagoški pisac prof. Mate Demarin premestjen je iz Gospicja na učiteljsku školu u Zagreb.

U FOND »ISTRÈ« BR. 11

N. N., Beograd, Din 27.—

Za pogorelog Antu Korenika darovalo je prof. Ujčić Tugomil, Gospic, Din 20.—

MATE DVORNIČIĆ:

ČAKAVŠTINA U KOZMOLOGIJI I HISTORIJI

(Nastavak)